

**UCHWAŁA NR XIII/66/2025
RADY MIEJSKIEJ GMINY RYCHTAL**

z dnia 13 stycznia 2025 r.

w sprawie przyjęcia Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rychtal na lata 2025-2028.

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9) i art. 18 ust. 2 pkt 15) ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1465) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), Rada Miejska Gminy Rychtal uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rychtal na lata 2025–2028” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gminy Rychtal.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodnicząca Rady
Miejskiej Gminy Rychtal

Aleksandra Olejnik

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rychtal na lata 2025-2028.

**Program
Opieki nad Zabytkami
Gminy Rychtal
na lata 2025-2028**

Spis Treści:

Nr rozdziału	Tytuł rozdziału	Numer strony
1.	WSTĘP	3
2.	PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3.	UWARUNKOWANIE PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	4
4.	UWARUNKOWANIE ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	13
4.1.	STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI	13
4.2.	RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU	17
5.	UWARUNKOWANIE WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	23
5.1.	RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY	23
5.2.	CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	29
5.2.1.	OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY	29
5.2.2.	ZARYS HISTORII OBSZARU GMINY	30
5.2.3.	KRAJOBRAZ KULTUROWY – ZABYTKI O NAJWAŻNIEJSZYM ZNACZENIU DLA GMINY	33
5.3.	ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY	45
5.3.1.	ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	45
5.3.2.	ZABYTKI RUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	46
5.3.3.	ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE WPISANE DO REJESTRU	48
5.4.	ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW	48
5.5.	ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW	58
6.	OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	75
7.	ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	78
7.1.	PRIORYTETY, KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	78
8.	INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	81
9.	ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	83
10.	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	85
11.	REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	86
12.	BIBLIOGRAFIA	88
13.	SPIS TABEL I RYSUNKÓW	89

1.WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności człowieka. Zabytki są nie tylko materialnym śladem przeszłości, lecz także cennym elementem kultury, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego otoczenia człowieka. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kultury może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno - gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców. Na krajobraz kulturowy składają się zarówno elementy przyrodnicze, jak i wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne człowieka. Są to pojedyncze obiekty i zespoły budowli i dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz miejski i wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców. W działaniach samorządów lokalnych, podobnie jak w polityce państwa, istotne jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego oraz powiązanie ochrony zabytków z ochroną środowiska naturalnego. Sprawny i skuteczny system ochrony i opieki nad zabytkami powinien odbywać się przy udziale samorządów, właścicieli i użytkowników zabytków oraz mieszkańców i wspólnot lokalnych.

Przedmiotem Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rychtal (POnZ, Program) jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Rychtal. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. z 2024 r. poz.1292) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. POnZ sporządzany jest przez Wójta, następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Miejską Gminy. POnZ ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Burmistrz przedstawia Radzie Miejskiej Gminy sprawozdanie z wykonania Programu.

POnZ stanowi kontynuację opracowanego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rychtal na lata 2020-2024. Program został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań,

Program ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Program Opieki nad Zabytkami m.in poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni.

Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

Celem programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy Rychtal w okresie najbliższych czterech lat. Program jest dokumentem o charakterze strategicznym, uwzględniającym w szczególności cele, kierunki działań oraz zadania z zakresu opieki nad zabytkami.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną do sporządzenia Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rychtal na lata 2025-2028, stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. z 2024 r. poz.1292), która w art. 87 ust.1. zobowiązuje Burmistrza do sporządzania na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami.

Program na celu, w szczególności:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej ;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

3. UWARUNKOWANIE PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w szeregu dokumentów:

- a) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. w trzech artykułach:
 - Art. 5: “Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą równoważnego rozwoju.”

- Art. 6 ust.1: “Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania równego dostępu do dóbr kultury , będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związku z narodowym dziedzictwem kulturalnym.”
- Art. 86: “Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowanie przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

b) Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz.1292), która stanowi podstawę ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

- Art. 3: który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku:

- zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową
- zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt.1;
- zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytwórców bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

- krajobraz kulturowy – przestrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i walory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;

- Art. 4, w którym zapisano, że ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

- Art. 5: określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: “ opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

- Art. 6, w którym ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W myśl tej ustawy ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania);

- zabytki nieruchome będące, w szczególności krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami

i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobowości lub instytucji;

- zabytki ruchome będące w szczególności dziełami sztuk plastycznych rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2022 r. poz. 2393), instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobowości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne będące, w szczególności pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

- Art. 7 określa formy i sposób ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii

kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

- Art. 16 ust.1: wskazuje radę gminy, jako organ tworzący parki kulturowy. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- Art. 17 określa sposób zarządzania parkiem oraz zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku.
- Art. 18, który wymienia dokumenty strategiczne sporządzane na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym, gdzie uwzględnia się ochronę i opiekę nad zabytkami oraz precyzuje co w szczególności zawierają wymienione koncepcje, strategie i analizy, plany i studia.
- Art. 19 wskazuje, że ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego oraz z miejscowe plany odbudowy uwzględniają: ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenie, inne zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków oraz parki kulturowego, ustalenie gminnego programu opieki nad zabytkami, strefy ochrony konserwatorskiej ustalone w zależności od potrzeb, na których obowiązują ograniczenia, zakazy i nakazy mających na celu ochronę znajdujących się na tych terenach zabytkach.
- Art. 20 mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
- Art.21 wskazuje, że ewidencja zabytków to podstawa sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.
- Art. 22 mówi w jakiej formie są prowadzone ewidencje zabytków krajowe, wojewódzkie i gminne oraz, że włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.
- Art. 81 ust. 1 mówi, że w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

- Art. 89: wskazuje, że organami ochrony zabytków są:

- Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

c) Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2024 r.poz.1465) gdzie w art. 7 ust 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: “zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...)kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

d) Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 70 z późn. zm.) gdzie art. 7 ust.1 pkt 6 mówi: zwalnia się od podatku od nieruchomości grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Znaczące uregulowanie prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się także w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym:

- Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy i ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r. poz.1595).

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1130). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczenia terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 725 z późn. zm.)
Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 54 z późn. zm.), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.

- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1478), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1145 z późn. zm.). W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi : opieka nad nieruchomościami , stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.

- Ustawa z dnia 25 października o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 87). Ustawa mówi, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust.1). Mecenas nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust.2). Mecenas nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust.4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Powołanie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1,2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań

i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz.1491 z późn.zm). W ramach ustawy gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy “Muzeum jest jednostką organizacyjną, nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r, o bibliotekach (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2393) mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz.164 z późn.zm.).

- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa (Dz.U. z 2015 r. poz. 774) Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalania lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in nośników reklam.

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1609 z późn.zm.).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie s prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56)
- Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r, w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie oraz restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 2425 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r, w sprawie odznaki “Za opiekę nad zabytkami” (t.j. Dz.U. z 2004 r. nr 124, poz. 1304 z późn.zm.), które określa tryb składania wniosków o przyznanie odznaki, wzór i wymiary tej odznaki oraz sposób jej wręczania i noszenia.
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (t.j. Dz.U. z 2004 r. nr 212, poz. 2153).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r, w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (t.j. Dz.U. z 2004 r. nr 30, poz.259).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (t.j. Dz.U. z 2011 r. nr 89, poz.510).
- Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (t.j. Dz.U. z 2004 r. nr 71, poz.650).

4.UWARUNKOWANIE ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rychtal powinien funkcjonować w powiązaniu z dokumentami programowymi opracowanymi na poziomie kraju. Program zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty Uchwałą nr 242 Rady Ministrów z dnia 08 grudnia 2023r. r. (MP 2023, poz.1470). Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026” ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;

- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004 – 2020 - uzupełnienie (2005) – głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce poprzez

- Wzrost efektywności i zarządzania sferą kultury;
- Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechnienia kultury;
- Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury;
- Wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury;
- Poprawa warunków działalności artystycznej;
- Efektywna promocja twórczości;
- Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;

- Zmniejszenie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii m. in.: PROGRAM OPERACYJNY “Dziedzictwo kulturowe”. Program realizowany jest w ramach dwóch komplementarnych priorytetów: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych.

- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) - została przyjęta przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 r. (M.P. 2017 poz.260). Jest to strategiczny instrument zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawione są cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030, określone wskaźniki ich realizacji, wskazano sposób ich osiągania oraz określono najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR. Zadania powiązania z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:
 - Obszar e - państwo - kierunek interwencji: Budowa i rozwój e – administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe. Wyznaczony projekt strategiczny: Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczenia najcenniejszych zasobów kultury.
 - Kapitał ludzki i społeczny - kierunek interwencji: Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej. Działania do 2020 r.:
 - Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu – wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie.
 - Wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych – stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
 - Wzmacnianie tożsamości poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja “białych plam” w dostępie do kultury.
3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2030 - została przyjęta przez Radę Ministrów 27 października 2020 r. (M.P. 2020 poz.1060) Cel główny Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 stanowi **wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków**, który odnosi się do zagadnień jednego z obszarów wpływających na osiągnięcie celów SOR: Kapitał ludzki i społeczny. Jest on również powiązany z realizacją działań wskazanych w poszczególnych obszarach dla wszystkich trzech celów szczegółowych Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Cel główny SRKS2030 doprecyzowują trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1: Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne;
 - Cel szczegółowy 2: Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich;
 - Cel szczegółowy 3: Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.
4. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030 - została przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. (M.P. 2012 poz.252) jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia; konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:
- Ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;

- Wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym;
- Wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- Wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów poprzemysłowych, pokoleniowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rychtal powinien funkcjonować także w powiązaniu z dokumentami programowymi opracowanymi na poziomie województwa i powiatu tj.

- Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2021 – 2024 - (został przyjęty Uchwałą nr XXXVII/714/21 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 20 grudnia 2021 r. w sprawie przyjęcia Programu opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021 – 2024),

- Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030. (została przyjęta Uchwałą Nr XVI/287/20 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 stycznia 2020r. w sprawie przyjęcia „strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku”. W oparciu o zidentyfikowane wyzwania określone zostały cele rozwojowe województwa uwzględniające podejście koncentracji tematycznej. Interwencje podejmowane w ramach Strategii mają zapewnić:

- Cel 1. Wzrost gospodarczy Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców;
- Cel 2. Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu;
- Cel 3. Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego wielkopolski;
- Cel 4. Wzrost skuteczności wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem.

W celu uzyskania efektu synergii opracowane zostały również zasady horyzontalne dotyczące priorytetowych kierunków rozwoju. Dzięki tej interakcji zamierzone jest osiągnięcie większej dynamiki zmian społeczno-gospodarczych. W Strategii wskazuje się model funkcjonalny rozwoju regionalnego. Został on tak zaprojektowany, aby zapewnić rozwój naszego województwa jako społecznie, gospodarczo i terytorialnie zrównoważony oraz, dzięki któremu efektywnie będą rozwijane i wykorzystywane miejscowe zasoby i potencjały wszystkich obszarów województwa. Strategia mocno akcentuje aspekt współpracy. Była ona podjęta już na etapie przygotowania dokumentu i będzie kontynuowana na etapie jej wdrażania i monitorowania. Jak pokazuje doświadczenie, wielowymiarowa współpraca aktywizuje, inspiruje i wspiera w osiąganiu celów, przyczynia się do tworzenia dobrej jakości dokumentów i projektów. Strategia tworzy warunki do większego angażowania się samorządów gminnych i powiatowych w realizację wspólnych projektów i we współpracę ponad granicami administracyjnymi, przez co umożliwia zaspokojenie potrzeb nawet najmniejszych społeczności lokalnych.

- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego (Uchwała nr V/70/19 z 25 marca 2019 r. dot. Planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonowania Poznania – Dz. Urzędowy Woj. Wielkopolskiego 2019, poz. 4021) określa zasady kształtowania przestrzeni oraz kierunki zagospodarowania dla terenów wchodzących w skład administracyjnych granic wielkopolski. Podstawowym celem zagospodarowania przestrzeni województwa wielkopolskiego jest doprowadzenie do zrównoważonego rozwoju całego terytorium województwa, między innymi poprzez rozważne zarządzanie obszarem województwa oraz ochronę środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego. W dokumencie podkreślono wartość wpływu bogactwa kulturowego Wielkopolski oraz elementów dziedzictwa kulturowego składających się na tożsamość kulturową Wielkopolan. Plan formułuje liczne ogólne zasady odnoszące się do kształtowania przestrzeni, również z uwzględnieniem reguł dotyczących poszanowania dóbr kultury. Uznano, że priorytetem polityki przestrzennej w zakresie środowiska kulturowego jest kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego w oparciu o strategiczne pasmo kulturowe Wielkopolski – Szlak Piastowski wraz z głównymi punktami węzłowymi w Poznaniu, Gnieźnie i Kaliszu, ze szczególnym podkreśleniem roli miejscowości, które uznaje się za stolice wczesnopiastowskiej Polski w Poznaniu, Gnieźnie, na Ostrowie Lednickim oraz w Gieczu i Grzybowie. Niemniej jednak za bardzo istotny aspekt działań

przyjęto zachowanie innych obiektów i obszarów cennych kulturowo oraz wzmacnianie działań ochronnych w ich obrębie. Dotyczy to zarówno ochrony pojedynczych obiektów, jak i całych układów przestrzennych miast i wsi oraz innych obszarów cennych kulturowo, a także poprawy jakości przestrzeni kulturowej regionu. Stwierdzono, że bogactwo przestrzeni Wielkopolski wymaga ponadto podjęcia działań na rzecz kompleksowej ochrony terenów najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym oraz kształtowania harmonijnego krajobrazu na całym obszarze województwa. Polityk przestrzenna ukierunkowana została zatem na zachowanie i utrzymanie naturalnych i kulturowych walorów środowiska. Priorytetem zagospodarowania przestrzennego województwa w zakresie krajobrazu jest ochrona obszarów o najwyższych walorach środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Dla realizacji celu polityki przestrzennej określono następujące kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa:

- Wzmacnianie tożsamości narodowej i regionalnej - podstawą budowania tożsamości narodowej i regionalnej mają być działania ukierunkowane na osiągnięcie optymalnego stanu dziedzictwa kulturowego i krajobrazu. Polegające one mają na ochronie istniejących zasobów materialnych i duchowych oraz kreowaniu nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin kulturowych, a zwłaszcza tworzeniu nowej jakości przestrzeni.
- Rozwój zróżnicowanych form turystyki i rekreacji.

Z zapisanych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego zadań za najistotniejsze działania podejmowane w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego uznano:

- Kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego;
 - Zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego, materialnego i niematerialnego;
 - Poprawa jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazu;
 - Rozwój instytucjonalnej działalności kulturalnej;
 - Zwiększenie atrakcyjności obszarów wizerunkowych dla rozwoju zróżnicowanych form turystyki;
 - Rozwój turystyki kulturowej.
- Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku - (została przyjęta

Uchwałą Nr XVIII/481/16 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 25 kwietnia 2016 r.). Prace nad Strategią obejmowały dwa, wzajemnie uzupełniające się etapy. W pierwszym sformułowano diagnozę stanu turystyki w województwie wielkopolskim, w drugim zaś, na bazie analiz i wniosków diagnostycznych, określono wizję i misję dalszego rozwoju tego sektora, obszary priorytetowe i cele strategiczne oraz kierunki interwencji dla realizacji przyjętych celów operacyjnych. Wizja rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim przedstawiona w strategii brzmi: Województwo wielkopolskie stanowi synonim solidnej oferty turystycznej, opartej na zróżnicowanym potencjale turystycznym regionu i produktach wysokiej jakości. Nowoczesna i innowacyjna gospodarka turystyczna jest jednym z kluczowych czynników rozwoju województwa, wzmacnia jego konkurencyjność w kraju i w Europie. Cele strategiczne oraz cele operacyjne, ustanowione w dokumencie, mające wpływ na ochronę i opiekę nad zabytkami;

- Obszar priorytetowy: I. Produkty turystyczne:
 - CEL STRATEGICZNY I.1: Rozwój turystyki biznesowej;
 - CEL STRATEGICZNY I.2: Rozwój produktów turystyki kulturowej:
 - Cel operacyjny I.2.1. Rozwój szlaków turystyki kulturowej, w szczególności Szlaku Piastowskiego;
 - Cel operacyjny I.2.2. Zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń;
 - Cel operacyjny I.2.3 Propagowanie rozwoju turystyki kulturowej;
 - Cel operacyjny I.2.4 Poprawa dostępu do informacji o obiektach i wydarzeniach kulturalnych;
 - Cel operacyjny I.2.5 Rozwój i promocja kulinarnego dziedzictwa regionu.
 - CEL STRATEGICZNY I.3: Rozwój produktów turystyki przyrodniczej;
 - CEL STRATEGICZNY I.4: Rozwój turystyki aktywnej;
 - CEL STRATEGICZNY I.5: Rozwój produktów turystyki wiejskiej.
- Obszar priorytetowy: II. Kapitał ludzki:
 - CEL STRATEGICZNY II.1: Tworzenie nowych miejsc pracy w gospodarce turystycznej;
 - CEL STRATEGICZNY II.2: Podnoszenie kompetencji kadr gospodarki turystycznej;

- CEL STRATEGICZNY II.3: Tworzenie warunków sprzyjających współpracy w gospodarce turystycznej.
- Obszar priorytetowy: III. Nowe technologie:
 - CEL STRATEGICZNY III: Wykorzystanie technologii informacyjno – komunikacyjnych w promocji i dystrybucji produktów turystycznych.
- Obszar priorytetowy: IV. Infrastruktura:
 - CEL STRATEGICZNY IV.1.: Poprawa stanu infrastruktury zwiększającej dostępność przestrzeni turystycznej województwa.
 - CEL STRATEGICZNY IV.2: Wzrost ilościowy i jakościowy bazy noclegowej.
- Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego przyjęty Uchwałą nr LI/100/23 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 marca 2023r.– audyt stanowi podstawę do podejmowania działań w zakresie ochrony i kształtowania krajobrazu poprzez uwzględnienie wniosków i rekomendacji w dokumentach planistycznych szczebla regionalnego i lokalnego. Zapisy audytu krajobrazowego wzmocnią także ochronę krajobrazu na obszarach objętych ochroną prawną.
- Strategia Rozwoju Powiatu Kępińskiego na lata 2014 – 2020 – to najważniejszy dokument programowy, w oparciu o który samorząd realizuje obowiązek prowadzenia polityki rozwoju lokalnego. Głównym celem strategii jest stworzenie podstaw planu rozwoju powiatu kępińskiego w okresie 2014 – 2020. Jest to dokument pomocny przy realizacji wyznaczonych kierunków rozwoju regionu, dążenia do osiągnięcia celów w perspektywie długofalowej. W celu wskazania szczegółowych zadań do realizacji ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie oraz źródeł finansowania należy stworzyć właściwe dokumenty wykonawcze. Cele określone w Strategii rozwoju powiatu kępińskiego są wyrazem całościowego spojrzenia na problemy powiatu. Cele wynikają z przyjętej wizji i zdefiniowanej misji rozwoju. Dla urzeczywistnienia celów strategicznych zostały sformułowane cele operacyjne. Należy je traktować jako ogólne ramy koncentracji aktywności programowej, finansowej i organizacyjnej całej wspólnoty powiatu kępińskiego:
- Cel strategiczny 3.1: Zwiększenie konkurencyjności powiatu kępińskiego:
 - Cel operacyjny 3.1.1: Wspieranie aktywności i przedsiębiorczości mieszkańców powiatu;
 - Cel operacyjny 3.1.2: Wspieranie rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno - spożywczego;

- Cel operacyjny 3.1.3: Rozwój potencjału turystyki i rekreacji na terenie powiatu;
- Cel strategiczny 3.2: Poprawa jakości życia mieszkańców:
 - Cel operacyjny 3.2.1: Rozwój bezpieczeństwa socjalnego, zdrowotnego i publicznego;
 - Cel operacyjny 3.2.2: Podniesienie poziomu edukacji i kształcenie ustawiczne;
 - Cel operacyjny 3.2.3: Zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych;
 - Cel operacyjny 3.2.4: Rozwój administracji publicznej;
- Cel strategiczny 3.3: Rozwój infrastruktury powiatu kępińskiego:
 - Cel operacyjny 3.3.1: Poprawa infrastruktury komunikacyjnej;
 - Cel operacyjny 3.3.2: Wspieranie rozwoju infrastruktury technicznej;
 - Cel operacyjny 3.3.3: Wspieranie rozwoju mieszkalnictwa.

Jednym z głównych kierunków działania w zakresie celu operacyjnego 3.1.3 jest ochrona zabytków występujących na terenie powiatu. W Strategii stwierdza się, że działaniom mającym na celu zagospodarowanie terenów zielonych oraz ochronę zabytków powinna towarzyszyć efektywna promocja oferty turystycznej oraz rekreacyjnej powiatu kępińskiego, wykorzystująca nowoczesne technologie komunikacyjne.

- Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kępińskiego na lata 2024 - 2027 – jest to dokument polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań , dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Stanowi podwalinę współpracy między samorządem powiatowym, samorządami gminnymi, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Zakładana współpraca, w kolejnych latach powinna przynieść lokalnej społecznej wymierne - korzyści - zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Aby realizować te założenia wyznaczono następujące cele:
 - Cel I - Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków.
 - Cel II – Ochrona zabytków z uwzględnieniem krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego;
 - Cel III – Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków;
 - Cel IV – Promocja dziedzictwa kulturowego powiatu kępińskiego;
 - Cel V – Upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym powiatu kępińskiego.

5.UWARUNKOWANIE WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Rychtal na lata 2025 – 2028 jest zgodny z dokumentami gminnymi o charakterze strategicznym.

- Strategia Rozwoju Gminy Rychtal na lata 2015 – 2020 – jest dokumentem ujmującym główne cele i priorytety w średniookresowym horyzoncie czasowym. Strategia to podstawowy dokument planistyczny określający kierunki, cele i priorytety rozwoju społeczno - gospodarczego gminy Rychtal. Wizja określona w strategii to: Rychtal – gmina atrakcyjna inwestycyjnie – i turystycznie, czysta ekologicznie, otwarta na rozwój i współpracę, wykorzystująca położenie i walory środowiska naturalnego, dzięki wykształconym i przedsiębiorczym mieszkańcom. Realizacja wizji gminy wymaga podjęcia działań w zakresie merytorycznym, organizacyjnym i finansowym. Na podstawie przeprowadzonej analizy potencjału wewnętrznego, czynników zewnętrznych oraz prac z liderami lokalnymi gminy Rychtal wypracowano konstrukcję strategii, która opiera się na trzech celach strategicznych, dla których określono cele szczegółowe wraz z projektami:
 - Cel strategiczny 1: Wykorzystanie walorów środowiska i położenia;
 - Cel strategiczny 2: Wzrost konkurencyjności gospodarczej i atrakcyjności inwestycyjnej Gminy;
 - Cel strategiczny 3: Mądrzy i zdrowi mieszkańcy.

Bezpośrednio i pośrednio z ochroną zabytków powiązane są następujące cele szczegółowe i odpowiadające im projekty:

- Program operacyjny 1.4: Propagowanie walorów turystycznych Gminy:
 - Promocja walorów turystycznych Gminy;
- Program operacyjny 3.1: Zaspokojenie potrzeb kulturalnych mieszkańców Gminy:
 - Aktywne instytucje kultury;
 - Kultywowanie i promocja tradycji;
- Program operacyjny 3.8: Rewitalizacja zabytkowych parków:

- Rewitalizacja zabytkowych parków w Gminie.

W strategii opisano walory historyczno – kulturowe (Rozdziały 2.1.1., 2.1.4.), tj. Rys historyczny oraz historyczne obiekty objęte ochroną prawną i wpisane do rejestru zabytków.

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Rychtal – studium jest dokumentem planistycznym, które określa polityk przestrzenną gminy, uwzględnia stan istniejący zagospodarowania przestrzennego uwarunkowania jego rozwoju oraz określa kierunki zagospodarowania przestrzennego. W “Studium” określono główne kierunki działania polityki przestrzennej m.in (powiązane z ochroną zabytków):
 - Zwiększenie identyfikacji mieszkańców z gminą poprzez propagowanie miejscowej kultury i świadomości lokalnej (cel strategiczny nr 1);
 - Poprawa estetyki wsi na terenie gminy Rychtal (cel strategiczny nr 1)
 - Aktywizacja społeczna i kulturalna mieszkańców gminy Rychtal, między innymi poprzez budowę i rozbudowę świetlic wiejskich (cel strategiczny nr 1)
 - Budowa i rozbudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz stworzenie lokalnych atrakcji (cel strategiczny nr 2);
 - Wytyczenie oznaczenie szlaków pieszych, rowerowych i edukacyjnych (cel strategiczny nr 2)
 - Stworzenie obiektu pełniącego funkcję ośrodka wypoczynkowego – szkoleniowego (np. Adaptacja obiektów zabytkowych) (cel strategiczny nr 2);
 - Stworzenie i wypromowanie kulturalno – turystycznych lub sportowych wydarzeń, które swoim zasięgiem obejmują nie tylko obszar gminy Rychtal, ale również kępiński.

W “Studium” określono, że podstawowym kierunkiem podejmowanych działań na obszarze strefy ochrony konserwatorskiej powinna być rewitalizacja. W studium określono uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, a w tym opisano osadnictwo, obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków, obiekty ruchome wpisane do rejestru zabytków, wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków, obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytkowych

obiektów architektury i budownictwa, zabytki archeologiczne. Wskazano, że obiekty wpisane do rejestru zabytków podlegają ścisłej ochronie konserwatorskiej stosowanie do wymogów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Natomiast obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków podlegają zarówno przepisom ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jak również przepisom prawa budowlanego. W stosunku do nich winny być również respektowane ogólne wymogi konserwatorskie. Ochroną konserwatorską objęte są również występujące na terenie gminy Rychtal stanowiska archeologiczne.

- Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Rychtal – ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów. Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalane w planie dla całego obszaru opracowania. Zgodnie z treścią art. 18 i art.19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in przy sporządzaniu miejscowych planach w szczególności:

- uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków do jak najlepszego stanu;
- ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru ich otoczenia,

- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych
- uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Dlatego zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Rychtal, jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach sprecyzowano zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Na terenie gminy Rychtal obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

- Uchwała nr XXXVI/232/2021 Rady Gminy Rychtal z dnia 5 października 2021 r. w sprawie uchwalenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rychtal – zgodnie z nowelizacją ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym studium będzie obowiązywało do 31 grudnia 2025r. następnie w/w studium zostanie zastąpione przez uchwalony przez gminę Plan Ogólny.
- Uchwałą Nr XVII/81/2004 Rady Gminy Rychtal z dnia 9.07.2004r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Rychtal (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 13.09.2004r., nr 138, poz. 2828) zmieniona uchwałą Nr LXV/405/2023 Rady Gminy Rychtal z dn. 13.09.2004r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rychtal (Dz. U. Woj. Wlkp. z dn. 17.11.2023r. poz. 10126) 2023-10-30.
- Uchwała nr XXII/127/12 Rady Gminy Rychtal z dnia 29 listopada 2012 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Rychtal, gmina Rychtal

- Uchwała nr XVII/82/2004 Rady Gminy Rychtal z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Buczek Wielki,
- Uchwała nr XXII/128/12 Rady Gminy Rychtal z dnia 29 listopada 2012 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Buczek Wielki Gmina Rychtal
- Uchwała nr XXXV/203/14 Rady Gminy Rychtal z dnia 17 marca 2014 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego zagospodarowania przestrzennego wsi Buczek Wielki, gmina Rychtal
- Uchwała nr XVII/83/2004 Rady gminy Rychtal z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Zgorzelec
- Uchwała nr XXIV/159/13 Rady Gminy Rychtal z dnia 17 maja 2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Zgorzelec, gmina Rychtal
- Uchwała nr XXV/164/17 Rady Gminy Rychtal z dnia 30 maja 2017 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania wsi Zgorzelec, gmina Rychtal
- Uchwała nr XII/65/2008 Rady Gminy Rychtal z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania wsi Darnowiec (tereny zainwestowane i tereny przyległe), gmina Rychtal.
- Uchwała nr XII/66/2008 Rady Gminy Rychtal z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Drożki (tereny zainwestowane i tereny przyległe), gmina Rychtal.
- Uchwała nr XII/67/2008 Rady Gminy Rychtal z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Sadogóra (tereny zainwestowana i tereny przyległe), gmina Rychtal.
- Uchwała nr XII/68/2008 Rady Gminy Rychtal z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Skoroszów (tereny zainwestowane i tereny), gminy Rychtal.

- Uchwała nr XII/69/2008 Rady Gminy Rychtal z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Stogniewice (tereny zainwestowane i tereny przyległe), gmina Rychtal.
- Uchwała nr XII/70/2008 Rady Gminy Rychtal z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Proszów (teren zainwestowane i tereny przyległe) gmina Rychtal.
- Uchwała nr XIX/109/2012 Rady Gminy Rychtal z dnia 26 lipca 2012 e. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Proszów (tereny zainwestowane i tereny przyległe), gmina Rychtal
- Uchwała nr XIX/123/09 Rady Gminy Rychtal z dnia 25 marca 2009 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Krzyżowniki (tereny zainwestowane i tereny przyległe), gmina Rychtal.
- Uchwała nr X/54/2015 Rady Gminy Rychtal z dnia 16 września 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów wskazanych w Studium Gminy Rychtal sod lokalizację elektrowni wiatrowych
- Uchwała nr XI/66/2019 Rady Gminy Rychtal z dnia 18 lipca 2019 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w gminie Rychtal.
- Uchwała nr LXV/406/2023 Rady Gminy Rychtal z dnia 30.10.2023r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych fragmentów obrębu Rychtal (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2023.11.17, poz. 1017) .

Gmina Rychtal posiada plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowany w 2014 r. który będzie aktualizowany.

5.2 CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

5.2.1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY

Gmina Rychtal leży w południowej części województwa wielkopolskiego w powiecie kępińskim. Ogólna powierzchnia obszaru gminy wynosi 9.655 ha. Graniczy od zachodu i południowego zachodu z gminą Namysłów (powiat namysłowski), od północy i północnego zachodu z gminami Perzów, Bralin i Baranów (powiat kępiński), od wschodu z gminą Trzcinica (powiat kępiński) a od południa z gminą Wołczyn (powiat kluczborski) i gminą Domaszowice (powiat namysłowski).

Siedziba władz gminy znajduje się w miejscowości Rychtal, w której mieści się większość instytucji. Na terenie wiejskiej gminy znajduje się 10 sołectw wśród których znajduje się 10 sołectw wśród których znajdują się: Darnowiec, Drożki, Krzyżowniki, Proszów, Rychtal, Sadogóra, Skoroszów, Stogniewice, Wielki Buczek i Zgorzelec.

Na koniec 2023r., w gminie Rychtal mieszkało 3 678 osób.

Miejscowość Rychtal znajduje się w tzw. Kotlinie Rychtalskiej. Kotlinę tę oddziela ciągnący od Bralina do Proszowa szereg wzniesień i pagórków, zwany Progiem Byczyńskim, który stanowi wododział pomiędzy rzekami Prosną i Widawą. Równiny z piaszczysto - żwirowymi pagórkami osiagającymi 182/3 m n.p.m. pod Trębaczowem oddzielają Kotlinę Rychtalską od rozległej i bagnistej doliny Czarnej Widawy. Rychtal położony jest 165 m n.p.m. w otoczeniu lasów, zagajników i łąk. Północna część gminy jest płaska i monotonna, z kolei część na południe i wschód od doliny rzeki Studnicy mają rzeźbę bardziej różnorodną. Gmina znajduje się na obszarze dawnego zlodowacenia środkowopolskiego i tworzy krajobraz młodoglacjalny. Do wyróżniających się form morfologii terenu należy wysoczyzna moreny dennej oraz doliny rzeki Studnicy i doliny boczne - Głuszynki i Wołczyńskiego Strumienia.

W północnej i wschodniej części obszaru gminy znajdują się zwarte kompleksy leśne. Zajmują one ponad 36% powierzchni gminy. Pod względem przyrodniczo - leśnym teren ten jest zaliczony do V Krainy Śląskiej, Dzielnicy Wrocławskiej i należy do mezoregionu Równiny Oleśnickiej. Lasy na terenie gminy wchodzi w skład kompleksu promocyjnego

“Lasy Rychtańskie”. Ponad 50% z nich ma status lasów ochronnych i zajmuje powierzchnię 271 ha.

Gmina Rychtal ze względu na walory kulturowe i przyrodnicze jest atrakcyjna turystycznie. Na jej obszarze znajdują się obiekty podlegające bezwarunkowej ochronie, zarówno pod względem zabytkowym jak i przyrodniczym.

5.2.2 ZARYS HISTORII OBSZARU GMINY

Według legend wszystkie nazwy miejscowości w gminie związane są z żywotem w tych okolicach smoka. Kiedy został on zabity przez ludność Głuszyny ogłuchła od jego ryku, w Krzyżownikach leżeli krzyżem, w Proszowie prosili Boga o odwrócenie kary, a w Trębaczowie z radości trąbiono w trąby. Miejsce ubicia potwora nazwano Smogorzowem a Rychtal to podobno Ryczyn od ryku zabijanej kreatury. W zasadzie każdy region, miasto a nawet wieś w Polsce mają swoje legendy dotyczące ich początków czy historii z nimi związanych. Jak widać nie inaczej jest w gminie Rychtal. Wróćmy jednak do faktów historycznych opartych udokumentowanych źródłach.

Rychtal został zbudowany na terenach nieistniejącej już wsi Bandlowice (Będtowice, Bandlovici lub Bandlouici). Pierwsze informacje na temat tej osady – kolebki Rychtala i Zgorzelca pochodzą z 1222 roku. Henryk Brodaty podarował ją wraz z miejscowością Lasuici Zakonowi Maltańskiemu w celu osiedlania kolonistami. W 1233 roku komtur namysłowski przekazał kapłanowi księżęciu Idziemu z Namysłowa te dwie osady oraz zlecił ich lokację oraz porcelację. W następnych latach miejscowości kilkakrotnie zmieniały właścicieli. Byli nimi – biskup wrocławski Tomasz II, książę Henryk III Biały, ponownie Tomasz II oraz Henryk IV Probus. Bandalowice prawdopodobnie były lokowane pomiędzy rokiem 1251 a 1271. W 1271 roku zostało natomiast strawione przez pożar. Postanowiono odbudować osadę. Pogorzelsko uzyskało nazwę Zgorzelec. W 1294 roku wrocławscy książęta Henryk Głogowski i Henryk V Brzuchaty potwierdzają w specjalnej metryce fakt, że miejscowości te należą do Tomasza II. Po raz pierwszy użyto w oficjalnych dokumentach wywodzącej się z języka niemieckiego nazwy Reichthal oznaczającej bogaty kraj lub bogatą dolinę. Warto zwrócić uwagę, że już w tym czasie miasto posiadało ratusz. W 1336 roku miasto przeszło pod panowanie Czech. W tym

samym roku wybuchł kolejny wyniszczający pożar. W roku 1626 miasto “przejęli” Austriacy, a w wyniku wojen śląskich w roku 1741 Rychtal przeszedł pod panowanie Prusaków. W 1782 roku kolejny pożar zniszczył miasto. W następnych latach trwała intensywna odbudowa Rychtala. Od roku 1787 zaczął się systematyczny rozwój miasta. Powstawały szkoły, kościoły, drogi, a także szpital. W latach 1910 – 1911 powstała linia kolejowa Namysłów- Rychtal - Kępno. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, na mocy Traktatu wersalskiego, Rychtal i okolice ostatecznie wróciły do Polski. Wcielenie Rychtala z dnia 19 stycznia 1920 roku miało bardzo uroczysty przebieg. Zostało jednak zbojkotowane przez niemieckiego burmistrza i niemieckich urzędników. W okresie dwudziestolecia międzywojennego następuje powolny schyłek świetności Rychtala co doprowadza do utraty praw miejskich w 1934 roku. Czyniono próby włączenia miejscowości do powiatu namysłowskiego, ale bez powodzenia.

Rysunek 1 Grafika Fryderyka Bernarda Wernhera z końca XVIII wieku przedstawiająca Rychtal
(źródło: Strategia Rozwoju Gminy Rychtal na lata 2015 – 2020)

Wybuch II Wojny Światowej zapoczątkował drugi okres zmagania o zachowanie polskości na terenie Rychtala. Armia niemiecka wkroczyła do miasta z dwóch stron – w nocy z 31 sierpnia 1939 roku od strony Drożek, chcąc w ten sposób zaskoczyć wszystkich urzędników i działaczy społecznych oraz o godzinie 6 rano 1 września 1939 roku od strony Namysłowa z Landratem namysłowskim Dankchmanem i policją niemiecką. Rychtal został wyzwolony przez żołnierzy I Frontu Ukraińskiego pod dowództwem marszałka Koniewa 19 stycznia 1945 roku. Armia radziecka wkroczyła do miasta od strony Kępna i wsi Krzyżowniki. Walka o zdobycie miejscowości trwała półtorej doby. W trakcie walk

zniszczone 2 niemieckie czołgi, zginęło 25 osób cywilnych, około 100 niemieckich żołnierzy, kilku jeńców włoskich, angielskich i francuskich, a także 28 radzieckich żołnierzy. W czasie tych walk zniszczeniu uległa 1/5 zabudowy Rychtala. 25 stycznia 1958 roku utworzono gminę Rychtal w powiecie kępińskim.

Darnowiec (Dornberg) - w czasie wojny siedmioletniej o Śląsk toczyły się tutaj walki. Większą bitwę stoczył w tutejszych lasach generał von Berg Dornberg. Od niego pochodzi pierwotna niemiecka nazwa wsi. Władze polskie nadały nazwę Darnowiec. Wieś powstała za czasów Fryderyka II (1712 r. - 1786 r.). Wybudowano ją w lesie około 5 km od Rychtala. W dniach 9 – 15 lutego 1813 roku przez Darnowiec przez Darnowiec przechodzili żołnierze napoleońscy. Wycieńczeni i poodmrażani masowo umierali. Chowano ich w zbiorowych mogiłach. Jedna z tych mogił znajduje się w lesie w Darnowcu. Na mogile żołnierzy napoleońskich stoi brzozy krzyż i położony jest pamiątkowy kamień z napisem. W 1908 roku wybudowano w Darnowcu szkołę jednoklasową, a w 1927 roku drogę łączącą wieś z Rychtałem.

Drożki (Giersdorf) - nazwa wsi jest odnotowana w księdze wieczystej biskupstwa wrocławskiego od 1305 roku. Drożki graniczą z województwem opolskim w miejscu gdzie była granica polsko – niemiecka w czasie II wojny światowej (w lesie znajduje się słup graniczny). Właścicielem wsi był Sigrod Droszkowski, a nazwa wywodzi się z licznych dróg i drózek, które się tutaj krzyżowały.

Krzyżowniki (Kreuzendorf) - wieś początkowo należała do Krzyżaków Kluczborskich. Od 1249 roku wieś przeszła na własność biskupów wrocławskich, do których należała do 1925 roku. Od 5 listopada 1925 roku przeszła do Archidiecezji poznańskiej.

Proszów (Proschau) - nazwa wsi pochodzi od Prosza. Wieś należała przed 1920 rokiem do Śląska, powiatu namysłowskiego. We wczesnym średniowieczu ziemie proszowskie stanowiły własność biskupa wrocławskiego. W XVIII wieku wieś została lokowana na prawie średzkim. W 1810 roku Proszów wraz z innymi posiadłościami została sekularyzowana na rzecz króla pruskiego.

Skoroszów (Skorischau) - Nazwa pochodzi od Skorostawa. W okresie średniowiecza okolice Skoroszowa zostały nadane przez książąt śląskich Zakonowi Krzyżackiemu.

Później jednak posiadał je biskup wrocławski Tomasz. W 1810 roku wieś przeszła na rzecz króla pruskiego.

Wielki Buczek (Gross Butschkau) - od 1845 roku właścicielem był hrabia Henryk von Strachwitz, a od roku 1873 roku Aleksander Friedrich Constantin von Mische – Collande. Do dnia dzisiejszego zachował się rodzinny grobowiec rodu na cmentarzu przykościelnym w Wielkim Buczku. We wsi znajdował się młyn wodny oraz karczma.

Pierwotny herb gminy pochodzi z pierwszej połowy lat dziewięćdziesiątych XIX wieku. Namalowany został przez Otto Huppa – znanego w tamtych czasach grafika i heraldyka niemieckiego. Na herbie widnieje data 1787 – wtedy to nastąpił rozwój miejscowości. Obecnie data ta została z herbu usunięta.

5.2.3 KRAJOBRAZ KULTUROWY – ZABYTKI O NAJWAŻNIEJSZYM ZNACZENIU DLA GMINY

Krajobraz kulturowy to ogół obiektów i cech fizycznych, obserwowalne wzrokowo wyrażenie kultury ludzkiej na powierzchni Ziemi, łączący elementy środowiska przyrodniczego i kulturowego. Krajobraz kulturowy jest wynikiem przekształcania krajobrazu naturalnego przez grupę lub kilka grup kulturowych i nakładania zróżnicowanych elementów kulturowych różnego wieku na tę samą rzeźbę terenu. Przestrzeń przyrodnicza, która znajduje się w sferze oddziaływań przyjmuje formę kulturową, wyrażoną w postaci krajobrazu kulturowego. Krajobraz ten można rozumieć jako antropogenicznie ukształtowany fragment przestrzeni geograficznej, powstały w wyniku zespolenia oddziaływań środowiskowych i kulturowych, tworzących specyficzną strukturę, objawiająca się regionalną odrębnością, postrzeganą jako swoistą fizjonomię. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem

kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim otoczeniem oraz zrozumieć jego historię.

W granicach administracyjnych gminy Rychtal zlokalizowany jest jeden obszar objęty ochroną prawną, a mianowicie jest to rezerwat przyrody – Rezerwat Studnica. Utworzono go w 1962 roku i zajmuje on obszar 5,78 ha. Występują w nim 170 letnie dęby, a także sosny i świerki dorastające do 40 m wysokości. Na terenie gminy Rychtal znajdują się także 2 pomniki przyrody (2 lipy drobnolistne w Wielkim Buczku).

Poza wyróżnionym na terenie gminy rezerwatem przyrody “Rezerwat Studnica” bardzo istotny element krajobrazu kulturowego tworzą historyczne założenia urbanistyczne na terenie gminy. Mowa o typowym obszarowym wpisie do rejestru układu urbanistycznego wraz z najbliższym otoczeniem oraz warstwami kulturalno – osadniczymi objęty ochroną konserwatorską poprzez wpisanie do rejestru zabytków pod nr 673/A decyzją wojewódzkiego konserwatora zabytków z dnia 27 maja 1993 r. Na terenie wsi Rychtal występują dwa większe osiedla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, w północnej części wsi (45 działek) oraz w południowej części wsi (65 działek).

Poza wyżej wymienionymi zorganizowanymi zespołami zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i jednorodzinnej występuje głównie zabudowa zagrodowa i mieszkaniowa jednorodzinna, usytuowana głównie wzdłuż ciągów komunikacyjnych (drogi powiatowe i gminne), przeważnie po obydwóch stronach dróg. Przeważająca liczba budynków jest w dość dobrym stanie technicznym. Zabudowie mieszkaniowej towarzyszą usługi z zakresu oświaty, handlu, kultury i zdrowia. Funkcja przemysłowa występuje sporadycznie. Jest reprezentowana przez niewielkie zakłady produkcyjne i zakłady produkcyjno - usługowe znajdujące się w Rychtalu, Skoroszowie, Zgorzelcu, Wielkim Buczku i Małym Buczku. Obiekty związane z produkcją rolniczą i obsługą rolnictwa znajdują się w Ryńcu, Drożkach, Skoroszowie i Wielkim Buczku wraz z towarzyszącą zielenią oraz zabudową mieszkaniową. Obiekty te wchodzi w skład terenów objętych strefami ochrony konserwatorskiej. Strefy ochrony konserwatorskiej zostały także wyznaczone wokół kościołów i terenów przyległych w Krzyżownikach i Proszowie oraz wokół parków podworskich w Ryńcu i Drożkach.

Ponadto dziedzictwo historyczne jest istotne o tyle, że wpływa na atrakcyjność turystyczną - głównie poprzez jego materialne wytwory, czyli zabytki. Co może być wykorzystane w rozwoju gminy. Z obiektów architektury i budownictwa wpisanych do rejestru zabytków na terenie gminy Rychtal najlepiej zachowane są obiekty będące własnością kościoła. Najgorszy stan zachowania reprezentują zabytki będące jego własnością prywatną.

Na terenie gminy zachowało się stosunkowo mało obiektów cennych historycznie. Dwanaście pojedynczych lub zespołów obiektów znajduje się w rejestrze zabytków nieruchomych. Pozostałe obiekty, o różnych walorach kulturowych zostały wpisane do wykazu gminnej ewidencji zabytków. W przeciwieństwie do obiektów wpisanych do rejestru zabytków, obiekty te stanowią szeroki przekrój tematyczny od obiektów wchodzących w skład zespołów folwarcznych (budynki mieszkalne, zabudowania gospodarcze i inne obiekty) poprzez budynki usługowe (dawne szkoły, leśniczówki, dworzec kolejowy) zaadaptowane na cele mieszkaniowe do cmentarzy, kaplic i krzyży przydrożnych. Najwięcej obiektów objętych ochroną konserwatorską znajduje się w Rychtalu.

Najważniejsze pod względem walorów przyrodniczych i krajobrazowych są parki stanowiące część większych założeń dworsko - pałacowych. Ochroną jako założenia zarówno zabytkowe oraz przyrodnicze, objęto 6 parków podworskich (tylko 3 podlegają ochronie konserwatorskiej) o wartości historycznej i przyrodniczej. Wśród parków wymienić można:

- Park dworski w miejscowości Drożki - 2,34 ha,
- Park dworski w miejscowości Ryniec – 1,80 ha,
- Park dworski w miejscowości Wielki Buczek – 2,37 ha,
- Parki w Skoroszowie, Gierczycach i Dworzyszczach są już w znacznym stopniu zniszczone, w stanie technicznym szczątkowym 6.

Na terenie gminy Rychtal znajdują się także miejsca pamięci narodowej:

- Pomnik przedstawiający żołnierza Wojska Polskiego, partyzanta i więźnia obozu hitlerowskiego postawiony w hołdzie poległym w latach 1939 – 1945 (przed Szkołą Podstawową w Rychtalu);

- Tablica pamiątkowa w hołdzie poległym i pomordowanym ofiarom hitlerowskiego barbarzyństwa w walce o wolność i niepodległość (wmurowana w budynku Urzędu Gminy);
- Tablica pamiątkowa poświęcona pamięci leśników działających w Armii Krajowej (przy byłej leśniczówce Wesola)

Poniżej przedstawiono charakterystykę zabytków o najważniejszym znaczeniu dla gminy, które wyróżniają ją na tle innych w regionie i są w charakterystyczne dla gminy Rychtal:

Kościół filialny p.w. św. Jana Nepomucena w Buczku (Wielkim Buczku) – użytkowany, w dobrym stanie zachowany. Obiekt drewniany pochodzący z 1812 roku o zrębowej konstrukcji. Drewniany o konstrukcji zrębowej z wieżą na słup usytuowany nad nazwą od zachodu, na zewnątrz oszalowany. Orientowany, jednonawowy, o nawie na rzucie zbliżonym do kwadratu, z wydłużonym prezbiterium węższym od nawy, zamkniętym wielobocznie. Prezbiterium bez szalunku z widoczną konstrukcją zrębową. Do prezbiterium, od południa przylega zakrystia i niewielka przybudówka. Od zachodu do nawy dostawiono kruchtę. Nawa kościoła wyższa od prezbiterium z wyniesioną czworoboczną wieżą oszalowaną, zwieńczoną hełmem baniastym z latarnią, krytym gontem. Dachy dwuspadowe nad nawą oraz prezbiterium oraz pulpitowe kryte gontem. Wewnątrz kościoła stropy płaskie z fasetą. Od zachodu znajduje się chór muzyczny wsparty na dwóch drewnianych słupach. Wyposażenie kościoła przeważnie klasycystyczne z XIX wieku. Na wschodniej ścianie prezbiterium znajduje się ludowy krucyfiks. W XIX – wiecznym ołtarzu głównym umieszczono obraz św. Jana Nepomucena. Kościół został ufundowany przez biskupa wrocławskiego Jana Maurycego Strachwitza. Budowa jest przykładem budownictwa zrębowego, na zewnątrz oszalowanego. Stanowi przykład skromnej drewnianej wiejskiej świątyni charakterystycznej dla regionu, otoczonej cmentarzem wiejskim, z grobowcami byłych właścicieli z XIX wieku. Po II wojnie światowej kościół był wielokrotnie remontowany. Na zachód od kościoła usytuowane są groby z XIX w. We wschodniej części znajduje się czynny cmentarz. W północno - wschodnim narożu cmentarza postawiono drewnianą dzwonnice. Wokół granic cmentarza, ogrodzonego drewnianym sztachetowym i betonowym płotem ustawiono współczesne stacje drogi krzyżowej oraz rosną drzewa liściaste i żywotniki.

Rysunek 2 Kościół św. Jana Nepomucena w Wielkim Buczku

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_%C5%9Bw_Jana_Nepomucena_w_Wielkim_Buczku#/media/Plik:SM_WielkiBuczek_ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_%C5%9Bw_Jana_Nepomucena_\(3\)_ID_651450.jpg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_%C5%9Bw_Jana_Nepomucena_w_Wielkim_Buczku#/media/Plik:SM_WielkiBuczek_ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_%C5%9Bw_Jana_Nepomucena_(3)_ID_651450.jpg), wgląd listopad 2019 r.)

Obiekt jest wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (nr rejestru Kl.III-885/22/61) z 27 grudnia 1961 roku.

Zespół dworsko - pałacowy wraz z bramą wjazdową w Wielkim Buczku –

1. Dwór - murowany z cegły otoczony parkiem. Wymaga kapitalnego remontu. Położony w parku dwór jest zwrócony fasadą wejściową na południe. Dwór jest murowany z cegły ceramicznej pełnej. Budynek został wzniesiony w końcu XIX – fundator obiektu pozostaje nieznany. Budynek jest zbudowany na planie prostokąta, parterowy z użytkowym poddaszem, w centralnej części pokryty jest dachem dwuspadowym krytym dachówką. Od strony zachodniej dobudowane zostało parterowe skrzydło z dachem płaskim krytym papą na osi elewacji północnej trójkondygnacyjny ryzalit o bogatych podziałach architektonicznych. Dwór zbudowany jest w stylu XIX – wiecznego historyzmu z wykorzystaniem form klasycystycznych. Zachowany jest w całości detal architektoniczny oraz stolarka okienna, drzwiowa i klatki schodowej. Układ wnętrz jest w części oryginalny, dwutraktowy w części wschodniej dwu i półaktowy, komunikacja pomieszczeń amfiladowa. We wnętrzach zachowały się elementy wystroju sztukatorskiego a w pomieszczeniach traktu południowego oryginalne okiennice.

2. Park - z dwoma połączonymi stawami z wysepką założony został równocześnie z budową dworu około połowy XIX wieku. Drzewa zostały sprowadzone z Wiednia i z Berlina. W parku jest zachowany starodrzew reprezentowany przez m.in. lipy, kasztanowce, wiązy, grady, dęby i buki oraz pozostałości dawnego sadu i warzywniaka. We wschodniej części parku w pobliżu sadu usytuowany jest domek ogrodnika datowany również na koniec XIX wieku. Przed dworem w północnej części założenia znajduje się brama wjazdowa w formie murowanych z cegły, otynkowanych słupów. Przed II wojną światową dwór Wielki Buczek posiadał 227 mórg ziemi ornej, 681 lasu, 38 mórg łąk i 2 morgi wody. Tomisław Siciński był ostatnim przedwojennym właścicielem majątku. Zmarł przed II wojną światową. Został pochowany w Poznaniu, gdzie przebywał na leczeniu. Miał dwóch synów - Tomisława i Stanisława oraz córkę Marylę. Majątek prowadził urzędnik zatrudniony przez Sicińskiego. Ziemię, którą posiadał uprawiali chłopci zatrudnieni w majątku. Robili to za pomocą wołów, koni oraz traktora "VALIS" napędzanego naftą. Tomisław Siciński rozszerzył park i założył w jego obrębie stawy. Rozwinęło się gorzelnictwo (czynna była suszarnia płatków ziemniaczanych) oraz hodowla bydła czarno - białego rasy nizinnej. Co stało się z wyposażeniem dworku po 1 września 1939 r. tego nie wiadomo. Właściciele zostali wysiedleni nocą, a niemiecki urzędnik wszystko spisał i oplombował. Nikt nie ośmielił się tam zajrzeć. Po wojnie budynki oraz ziemię przejęły władze PRL i utworzono z nich PGR. W roku 1963 obiekt dworu przeszedł generalny remont. Otrzymał nowe pokrycie dachu, nowe otwory drzwiowe i okienne oraz białą podłogę. Wówczas w dworku mieściły się pomieszczenia socjalne, przedszkole, poczta oraz biura PGR-u. Obecnie bardzo zaniedbany domek wraz z parkiem jest własnością Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa Oddziału Terenowego w Poznaniu.

Obiekt wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (nr rejestru 264/Wlkp/A z 6 grudnia 2005 r.)

Kościół filialny p.w. Jana Nepomucena w Drożkach- są to obiekt drewniany, użytkowany w dobrym stanie zachowania. Kościół pochodzi z 1843 roku. Jest on konstrukcji zębowej szalowany poziomo deskami o żaluzjowym układzie, posadowiony na murowanej z cegły otynkowanej podmurówce. Dach jest dwuspadowy na prezbiterium zakończony trójbocznie. Pokrycie dachu z gontu ułożonego podwójnie

w łątach i foli paro przepuszczalnej poddane zostało w 2001 roku zabiegom remontowo – konserwatorskim. Rok później przystąpiono do prac remontowo – konserwatorskich ścian nawy i prezbiterium. Nad nawą wznosi się wieżyczka na sygnaturkę. Kościół posiada jedną nawę. Wewnątrz, na belce tęczowej wznoszą się: krzyż i figury świętych Piotra i Pawła z 2. połowy XVIII w. W ołtarzu głównym widnieje obraz św. Jana Nepomucena z 2. połowy XIX wieku oraz figury Świętych Janów. Obiekt wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków nr rejestru 676/A z 14 lipca 1969 r.

Rysunek 3 Kościół w Drożkach

(źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82%C5%9Bw._Jana_Nepomucena_w_Dro%C5%9Bkach)

Dzwonnica w Drożkach Obok kościoła znajduje się kwadratowa, drewniana dzwonnica konstrukcji słupowej, nakryta gontowym dachem. Obiekt pochodzi z 1911 roku. W jej wnętrzu mieści się odlany w 1686 roku dzwon.

Rysunek 4 Dzwonnica w Drożkach

(źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82%C5%9Bw._Jana_Nepomucena_w_Dro%C5%9Bkach)

Obiekt wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków nr rejestru 677/A z 14 lipca 1969 r.

Dwór w Drożkach - jest to obiekt murowany, otynkowany, parterowy, częściowo użytkowany, wymaga remontu. Pierwsza historyczna wzmianka o miejscowości pochodzi z 1310 roku. Majątek ziemski znajdujący się w wiosce często zmieniał właścicieli. Na początku XX wieku właścicielem dworku i majątku był Seweryn Szulc, który unowocześnił majątek. Majątek liczył wtedy 585, 25 ha ziemi. Po II wojnie światowej majątkiem i dworkiem zarządza PGR. W tym czasie, 1956 roku dwór odnowiono, jednak bez dbałości o zachowanie jego pierwotnego wyglądu. Właścicielem dworu jest Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa Oddziału Terenowego w Poznaniu, który przekazuje go prywatnemu dzierżawcy. We dworze w tej chwili znajdują się mieszkania. Dworek został zbudowany w I połowie XIX wieku. Jest to budowa klasycystyczna, położona przy parku o powierzchni 4,6 ha. Atrakcją tego obszaru jest lipa o obwodzie 415 cm. Dworek zwrócony jest frontem ku zachodowi, jest murowany, otynkowany, parterowy i siedmioosiowy. Posiada facjatki i używane poddasze. Od zachodu w okresie późniejszym dobudowano przybudówkę. Układ wewnętrzny jest dwutraktowy, z sienią na osi. Zachowały się jeszcze drzwi z I połowy XIX wieku. Wysunięty od frontu ganek wsparto na dwóch kolumnach. Narożniki facjatki są boniowane. Budynek posiada wysoki dach naczółkowy. W minionym okresie zostały przeprowadzone prace remontowe polegające na wymianie pokrycia dachowego i wykonaniu elewacji. Obiekt wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pod nr rejestru 1043/A z 23 marca 1970.

Kościół par. P.w. Nawiedzenia NMP w Krzyżownikach - obiekt murowany, użytkowany w dobrym stanie zachowania. Wzniesiony został 1751 roku z fundacji zakonu krzyżaków z czerwoną gwiazdą z Wrocławia. Jest budowlą jednonawową z węższym prezbiterium, z zakrystią i kruchtą od strony północnej, nad którymi mieści się empora otwarta na prezbiterium dwoma arkadami. Od zachodu do nawy przylega wieża, zwieńczona nowszym hełmem piramidalnym. Wewnątrz znajdują się kolebkowe sklepienia z lunetami pokryte przez Józefa Langnera w 1905 roku neobarokową polichromią. W ołtarzu głównym znajduje się gotycka rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem z około 1400 roku. Sześć ołtarzy bocznych z rzeźbami świętych i bogatą dekoracją snycerską.

Przy tarczy jest ambona i odpowiadająca jej kompozycyjnie chrzcielnica z bogatą dekoracją rzeźbiarską.

Rysunek 5 Kościół w Krzyżownikach

(źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Parafia_Nawiedzenia_Naj%C5%9Bwi%C4%99tszej_Maryi_Panny_w_Krzyżownikach)

Obiekt wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (nr rejestru 603/A) z 31 grudnia 1990 r.

Kościół filialny pw. św. Rocha w Proszowie – obiekt drewniany, użytkowany w dobrym stanie zachowanie. Został wzniesiony w 1711 roku a odnowiony w 1920, 1981 i w latach 2010 – 2011. Jest zbudowany w stylu orientalnym, drewniany, konstrukcji zrębowej z przedsionkiem i wieżą konstrukcji słupowej od zachodu. Prezbiterium ma zamknięte, wieloboczne, przy nim od północy znajduje się zakrystia z lożą kolatorską na piętrze (obecnie nieużywana). Szersza nawa zbliżona jest do kwadratu, z kuchnią od południa (nieużywana) i przedsionkiem od zachodu równym szerokości nawy. W prezbiterium znajduje się pozorne sklepienie kolebkowe z zaskrzyniami. Na sklepieniu oraz ścianach zachowała się częściowo polichromia o motywach cęgowych z przedstawieniami aniołów w okrągłych medalionach. W nawie i pozostałych lokalnościach znajdują się stropy. Otwór tęczowy jest profilowany. Drewniany chór muzyczny wsparty jest na dwóch stopkach. Od północnej strony usytuowane są schody i ganek z okapem. Nad prezbiterium dach jest dwuspadowy, przechodzący przez lożę i zakrystię, a nad nawą i przedsionkiem wspólny trójspadowy. Ponad przedsionkiem wieża nakryta jest ośmiobocznym baniastym hełmem gontowym z latarnią. Do kościoła prowadzi troje drzwi klepkowych ze starymi okuciami i zamkami z XVIII wieku.

Rysunek 6 Kościół w Proszowie

(źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_%C5%9Bw.Rocha_w_Proshowie)

Obiekt wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (nr rejestru 602/A z 31 grudnia 1990 r.)

Kościół parafialny pw. Ścięcia św. Jana Chrzciciela w Rychtalu – obiekt użytkowany jest w dobrym stanie zachowania, murowany. Rychtański kościół farny, który do lat 80 – tych XX wieku nosił nazwę Ścięcia św. Jana Chrzciciela jest położony w pobliżu Rynku od strony północno - wschodniej. Obecnie świątynia została wzniesiona w latach 1784 – 1785 w stylu klasycystycznym. Do jej budowy wykorzystano część murów poprzedniej z roku 1661, która została zniszczona podczas wielkiego pożaru Rychtala do którego doszło w 1782 roku Nowy kościół został zbudowany pod kierunkiem inspektora budownictwa J. Gieslera (J.Dieslera). Jest zbudowany z otynkowanej cegły. Od strony północnej mieści się zakrystia z lożą kolatora z dostawioną klatką schodową wieżyczką schodową. Od południa jest umieszczona kwadratowa wieża - dzwonnica, posiadająca dwie kondygnacje. Nad wejściem zewnętrznym do wieży znajduje się portal z obramowaniem kluczowym, a nad nim okno w kształcie owalu. Niżej umieszczona jest przybudówka, wyposażona w klatkę schodową prowadzącą na chór. Od zachodu nad wejściem głównym umieszczony jest trójkątny portal podparty przez dwie kolumny. Dach nad zakrystią jest jednospadowy, jest to przedłużenie części dachu dwuspadowego nad prezbiterium, a nad nawą świątyni dach jest czterospadowy, nakryty przez czerwoną dachówkę. Prezbiterium budowli zostało wniesione we wcześniejszych czasach nowożytnych. Ma kształt półkola, na zewnątrz ma skarpy. W nim znajduje się ciężkie

sklepienie kolebkowe, zwane również beczkowym, z poprzecznymi otworami okiennymi, nazywanymi lunetami. Brzegi lunet zakończone są złoceniami.

Obiekt wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (nr rejestru 601/A) z 31 grudnia 1990 r.

Rysunek 7 Kościół w Rychtalu

(źródło: https://onedrive.live.com/personal/daf8343cc2fb7d9d/_layouts/15/doc.aspx?resid=d3111340-a9d9-4cab-88cd-a3a8c1d4c279&cid=daf8343cc2fb7d9d)

Układ urbanistyczny oraz kulturowo – osadnicze warstwy archeologiczne w Rychtalu - układ urbanistyczny oraz archeologiczne warstwy kulturowo – osadnicze znajdujące się na obszarze miasta lokacyjnego Rychtal zachowują niezmienny układ i rozplanowanie ulic od momentu jego lokacji. Z uwagi na wartości urbanistyczne stanowi dobro kultury. Zachowały się warstwy kulturowo – osadnicze z okresu powstania, rozplanowanie ulic, miejsce usytuowania klasycystycznego kościoła parafialnego pw. Męczeństwa (d.Ścięcia) św. Jana Chrzciciela. Miasto zachowało w przeważającej mierze zabudowę z końca XVIII oraz 1 połowa XIX w., brukowaną nawierzchnię rynku oraz sąsiednich ulic. Rychtal jest przykładem dobrze zachowanego, urokliwego swym uporządkowanym rozplanowaniem miasta rolniczego, tak charakterystycznego dla krajobrazu osadniczego Wielkopolski.

Układ jest wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (nr rejestru 673A) z 27 maja 1993 r.

Dwór w Ryńcu - jest to obiekt murowany, użytkowany, jednak wymagający kapitalnego remontu. Pochodzi z połowy XIX wieku. W okresie międzywojennym właścicielem majątku był Tomasz Maciejewski. Po II wojnie światowej majątek został przejęty przez PGR, a obecnie jest własnością Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa Oddziału terenowego w Poznaniu. Dwór otoczony jest parkiem dworskim. Znajdują się w nim mieszkania. Jest to budynek piętrowy z mansardowym dachem i niewielkim trójkątnie zwieńczonym ryzelitem. Całość jest otynkowana i podpiwniczona. Dwuspadowy dach pokryty jest dachówką, przez środek budynku prowadzi sięć.

Obiekt wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (nr rejestru 182/A) z 21 sierpnia 1968 r.

Zespół pałacowy w Skoroszowie – na zespół składa się pałac i park z promenadą, pałac jest murowany i wymaga remontu. Pałac został wniesiony w stylu barokowym w 1700 roku jako rezydencja biskupów wrocławskich. Pałac jest piętrowy, częściowo z piwnicami sklepionymi kolebkowo. Pierwotnie był dziewięcioosiowy na rzucie wydłużonego prostokąta. Wnętrze posiada układ dwutraktowy. W korytarzu i kaplicy znajdują się sklepienia krzyżowe. W części środkowej elewacji frontowej znajduje się portal, na którym widnieją kartusze herbowe biskupów wrocławskich oraz data budowy. Podczas badań odkryto wtopiony w bryłę pałacu dawny dworek z końca XVI wieku. Właścicielem pałacu jest Fundacja ARS BONITAS z siedzibą w Poznaniu. Wśród zabudowań gospodarczych znajduje się murowany spichlerz z XIX wieku. Kryty dachówką dach budowli jest naczółkowy. Pałac w Skoroszowie jest bardzo interesującym przykładem trwania budynku od XVI w. i w kolejnych faz rozbudowy. Mimo przekształceń kolejne nawarstwienia są czytelne po wczasy współczesne. Obok wartości zabytkowych pałac jest świadectwem historii polskiego więziennictwa z okresu międzywojnia, a także miejscem kaźni okresu II wojny światowej oraz ofiar Urzędu Bezpieczeństwa. Pozostałości parku pałacowego z promenadą są cennym przykładem założenia przestrzennego zieleni komponowanej złożonej z połączenia szlaku komunikacyjnego z ciekim wodnym, stawami oraz miejscem odpoczynku. Promenada usytuowana na działce nr 232 stanowi własność Gminy Rychtal.

Obiekt wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (nr rejestru 887/Wlkp/A) z 27 grudnia 1961 roku i 6 marca 2013 roku.

Spichlerz w Skoroszowie – jest to murowany spichlerz z XIX wieku znajdujący się wśród zabudowań gospodarczych. Spichlerz jest własnością osób prywatnych.

Obiekt wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (nr rejestru 887/1/A/Wlkp z 27.05.2023 r. i 25.03.1975r.)

5.3. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Rychtal nie występują pomniki historii i parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków.

5.3.1. ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

Na terenie gminy Rychtal znajduje się 12 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, a w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela 1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego

L.p.	Miejscowość/Adres	Obiekt	Nr i data wpisu do rejestru zabytków
1.	Wielki Buczek	Kościół filialny pw. św. Jana Nepomucena w Buczku	Kl. III-885/22/61 z 27.12.1961 r.
2.	Wielki Buczek	Zespół dworsko-pałacowy wraz z bramą wjazdową w Wielkim Buczku: dwór, park	264/Wlkp/A z 06.12.2005 r.
3.	Drożki	Kościół pw. Jana Nepomucena	676/A z 14.07.1969 r.
4.	Drożki	Dzwonnica drewniana	677/A z 14.07.1969 r.
5.	Drożki	Dwór w Drożkach	1043/A z 23.03.1970 r.
6.	Krzyżowniki	Kościół par. pw. Nawiedzenia NMP	603/A z 31.12.1990 r.
7.	Proszów	Kościół filialny pw. św. Rocha	602 z 31.12.1990 r.
8.	Rychtal	Kościół par. pw. Ścięcia św. Jana Chrzcziciela	601 z 31.12.1990 r.
9.	Rychtal	Układ urbanistyczny oraz kulturowo-osadnicze warstwy archeologiczne	673/A z 27.05.1993 r.
10.	Ryniec	Dwór	182/A z 21.08.1968 r.
11.	Skoroszów	Zespół pałacowy: pałac, park z promenadą	887/Wlkp/A z 27.12.1961 r. i z 06.03.2013 r.
12.	Skoroszów	Spichlerz	887/1/A/Wlkp z 27.05.2023 r. i 25.03.1975r.

5.3.2. ZABYTKI RUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

Zgodnie z art.3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub z związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- Zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich gospodarowanie i utrzymanie;
- Zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

- Udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- Przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- Kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- Uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Najbardziej wartościowy zbiór zabytków ruchomych stanowią wyposażenie kościołów z terenu gminy.

Tabela 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego

L.p.	Miejscowość/ Adres	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Uwagi	Zabytek
1.	Wielki Buczek	Wyposażenie Kościoła p.w. św. Jana Nepomucena	208/B KI-III-860/38/72	18.05.1972 r.	7 szt.	Zespół wystroju i wyposażenia kościoła
2.	Drożki	Wyposażenie Kościoła p.w. Św. Jana Nepomucena	210/B KI-III-860/40/72	18.05.1972 r.	11 szt.	Zespół wystroju i wyposażenia kościoła
3.	Krzyżowniki	Krzyżowniki	47/B KI-III-860/27/70. Decyzja ta została zmieniona decyzją WKZ w Kaliszu znak PSOZ-Kal-IZR-30/12/98 z dnia 31 marca 1998 r.	08.12.1970 r.	25 szt.	Zespół wystroju i wyposażenia kościoła
4.	Proszów	Wyposażenie Kościoła p.w św. Rocha	222/B KI-III-860/52/72. Decyzja ta została zmieniona decyzją WKZ w Kaliszu znak PSOZ-Kal-IZR-30/12/98 z dnia 31 marca 1998 r.	24.05.1972 r.	25 szt.	Zespół wystroju i wyposażenia kościoła
5.			WK 4/4048 KS.Z.II-1/5/50	03.06.1950 r.	1 szt.	Rzeźba św. Barbary, 1510 r.
6.			WK 3/4049 KS.Z.II-1/4/50	03.06.1950 r.	1 szt.	Rzeźba św. Wolfganga
7.	Rychtal	Wyposażenie Kościoła par. p.w. Męczeństwa św. Jana Chrzciela	424/Wlkp/B/WOZ. WR 5140.4073.4.2012 223/B KI.III-860/53/72	24.05.1972 r. zmieniony decyzją z dnia 21.12.2015r.	20 szt.	Zespół wystroju i wyposażenia kościoła
8.	Skoroszów	Kartusz w Zespole pałacowym	224/B KI-III-860/54/72	24.05.1972 r.	1 szt.	Portal z rzeźbionym kartuszem herbowym - płaskorzeźba

5.3.3. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE WPISANE DO REJESTRU:

Kopiec Podworski w Drożkach (tzw.grodzisko stożkowe) – otoczony wałem pierścieniowatym wraz ze strefą ochrony konserwatorskiej, nr rej. 341/Wlkp/C położony we wsi Drożki na działkach nr 147, 131, 152 i 154 (potoczna nazwa Trzy Laski). Zajmuje obszar około 0.5 ha. Wstępne badania archeologiczne przeprowadzone w 1998 roku ustaliły jego powstanie na czasy związane z późnym średniowieczem (I faza) oraz z okresem nowożytnym (faza II). W XVII-XVIII w. na kopcu wzniesiono dwór murowany z cegieł.

Obowiązki dotyczące ochrony rejestrowych stanowisk archeologicznych, tj. :

- na terenie stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków zakazuje się prowadzenie wszelkich robót budowlanych oraz wszelkich działalności gospodarczych w tym w szczególności: wydobywania kruszywa, budowli przemysłowych oraz innych działań, których skutkiem miałyby być przekształcenie terenu, a prace porządkowe prowadzone w ich obrębie wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- w bezpośrednim sąsiedztwie zabytku archeologicznego wpisanego do rejestru należy ustalić zakaz lokalizacji wszelkich inwestycji silnie ingerujących w krajobraz kulturowy mogących przyczynić się do jego pogorszenia oraz inwestycji, których funkcja nie jest dostosowana do charakteru otoczenia zabytkowego z szczególnym uwzględnieniem zadań typu: elektrownie wiatrowe, stacje bazowe cyfrowej telefonii komórkowej, reklamy wielkoformatowe, farmy fotowoltaiczne, dominanty wysokościowe i przestrzenne itp.

5.4. ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków

- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Na terenie gminy Rychtal zachowały się obiekty dziedzictwa kulturowego o dużej wartości historycznej i architektonicznej. Najbardziej charakterystycznym elementem środowiska kulturowego są nieliczne lecz dobrze zachowane obiekty architektury drewnianej – domy, zagrody i charakterystyczne kapliczki przydrożne, a także figury, krzyże upamiętniające ważne wydarzenia wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Rychtal została przyjęta Zarządzeniem nr 80/2019 Wójta Gminy Rychtal z dnia 19 grudnia 2019r.

Tabela 3 Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

L.p.	Miejscowość (sołectwo) obiekt	Adres	Numer działki	Wiek
Bandłów (Zgorzelec)				
1	Zagroda młyńska: młyn z domem młynarza	Nr 1/ 241/5	241/5	Przełom XIX i XX w., w miejsce poprzedniego około 1800 r., i połowa XX w.
Mały Buczek (Wielki Buczek)				
2	Zespół folwarczny (obecnie rozparcelowany): • budynek mieszkalny, • obora (obecnie stodoła i magazyn) • czworak, • czworak, • obora (obecnie stolarnia)	Nr 15/16 Nr 17 Nr 18	261/2 262,272 273	4 ćwierć XVIII w. Lata 30-te XX w.
Wielki Buczek (Wielki Buczek)				
3	Zespół stacji kolejowej: • Dworzec kolejowy (obecnie dom), • Budynek gospodarczy i budynek wielofunkcyjny przy stacji kolejowej, • Wiadukt przy stacji kolejowej.		18/4	Po 1900 r.
4	Kościół parafialny p.w. św. Jana Nepomucena	Nr 4	126	1812 r.
5	Cmentarz przykościelny	Nr 4	125 i 126	4 ćw. XIX w.
6	Zespół Dworsko-Parkowo-Folwarczny		112/46 141/13	XIX w.
7	Kapliczka przydrożna p.w. św. Jana Nepomucena			Koniec XIX w.

8	Szkoła ob. dom nr 3	Nr 6A	131/3	Okolo 1905 r.
9	Cmentarz przykościelny		125 i 126	4 ćw. XIX w.
10	Grobowiec rodziny Mischke-Collande		125	4 ćw. XIX w.
Dalanów (Proszów)				
11	Dom mieszkalny	Nr 3	269	Okolo 1936 r.
12	Dom mieszkalny	Nr 7	296/I	Okolo 1936 r.
Darnowiec (Darnowiec)				
13	Leśniczówka	Nr 40	5123	Okolo 1900 r.
14	Obora z budynkiem gospodarczym	Nr 40	5123	2 ćwierć XX w.
15	Szkoła (obecnie dom mieszkalny)	Nr 13	21/3	Okolo 1900 r.
16	Budynek gospodarczy przy szkole (obecnie budynek gospodarczy - garaż)	Nr 13	21/3	Okolo 1900 r.
17	Kapliczka przydrożna	Nr 11a	22	Okolo 1900 r.
Drożki (Drożki)				
18	Zespół sakralny kościoła filialnego p.w. św. Jana Nepomucena: - kościół, - dzwonnica, - dzwon, - Dom Katolicki (obecnie magazyn)		234 233/7	Poprzedni z 1631 r. obecny z 1843 1911 r. 1686 r. Okolo 1910 r.
19	Zespół dworsko – parkowy: - dwór (obecnie budynek mieszkalny), - budynek gospodarczy podworski (obecnie magazyn), - park podworski, - fontanna w parku podworskim, - ogrodzenie parku podworskiego	Nr 54	233/33	1 połowa XIX w. 2 połowa XIX w. 2 połowa XIX w. Po 1900 r. Po 1900 r.
20	Zespół folwarczny: - budynek mieszkalny pracowników folwarku (ob. biuro), - spichlerz podworski (ob. magazyn, warsztat), - stodoła podworska nr I, - stodoła podworska nr II, - obora podworska - pozostałości budynku gorzelni (ob. budynek mieszkalny), - czworak nr I (ob. dom mieszkalny), - ośmiorak (ob. dom mieszkalny).	Nr 54 Nr 55 Nr 56 c Nr 56 A	233/33 233/34 233/35 240/13 240/1	Po 1900 r. Po 1900 r. Koniec XIX w. Okolo 1900 r. Okolo 1894 r. Po 1900 r. Po 1900 r.

21	Dom i Klub Rolnika (obecnie dom mieszkalny, budynek gospodarczy i bar)	Nr 27	328/1	Okolo 1900 r.
22	Dawna szkoła (obecnie dom mieszkalny)	Nr 11	319/3	4 ćwierć XIX w.
23	Szkoła	Nr 34	383	Okolo 1905 r.
24	Dawny Kościół ewangelicko – augsburski, obecnie Dom Ludowy	Nr 18 A	338	Okolo 1900 r.
25	Cmentarz rzymsko - katolicki		414	4 ćwierć XIX w.
26	Cmentarz ewangelicki		414	4 ćwierć XIX w.
Dworzyszcze (Krzyżowniki)				
27	Zespół dworsko – parkowy: • dwór, • pozostałości parku dworskiego	Nr 18 Nr 18	351/1	Okolo 1916 r. Początek XX w.
28	Zespół folwarczny: • dom mieszkalny pracowników folwarku, • obora podworska (obecnie budynek inwentarski),	Nr 19 Nr 19	351/1 351/1	Okolo 1900 r. Okolo 1900 r.
Krzyżowniki (Krzyżowniki)				
29	Krzyż przydrożny z figurką NMP		39/2	Koniec XIX w.
30	Dom	Nr 19	34/3	4 ćw. XIX w.
31	Zespół kościoła parafialnego		59,60,63	XVIII-XX w.
Gierczyce (Drożki)				
32	Zespół dworsko – parkowy: • dwór z pozostałościami parku	Nr 19	36/1	4 ćw. XIX w.
33	Zespół folwarczny: • spichlerz podworski, • obora z chlewem, • obora podworska		36/1 36/1 42	Koniec XIX w. Koniec XIX w. Koniec XIX w.
Marystawin (Wielki Buczek)				
34	Zespół folwarczny: • dom mieszkalny pracowników folwarku, • owczarnia I • owczarnia II	Nr 1 Nr 1 Nr 1	15 15 15	Koniec XIX w. Koniec XIX w. Koniec XIX w.
Proszów (Proszów)				
35	Zespół sakralny kościoła filialnego p.w. Św. Rocha: • Kościół filialny p.w Św. Rocha		170	1711 r. w miejsce poprzedniego z 1251 r.
36	Dawna szkoła (obecnie dom mieszkalny)		110/2	Lata 80-te XIX w.
37	Dom mieszkalny	Nr 32	171	Okolo 1910 r.
38	Cmentarz rzymsko-katolicki		170	Koniec XIX w.
39	Kapliczka przydrożna z figurą św. Jana Nepomucena		170	I połowa XIX w.

Ryniec (Drożki)				
40	Zespół dworsko-parkowy" - dwór (obecnie dom mieszkalny), - park podworski		22/24 22/24	3 ćwierć XIX w. 2 połowa XIX w.
41	Zespół folwarczny: - spichlerz podworski (obecnie warsztat), - obora podworska (obecnie budynek inwentarski), - budynek gospodarczy (obecnie magazyn, warsztaty), - dwojak (obecnie dom mieszkalny), - czworak I (obecnie dom mieszkalny), - czworak II (obecnie dom mieszkalny) - czworak III (obecnie dom mieszkalny)		22/25 22/25 22/25 28/13 28/14 28/18 28/19	Koniec XIX w. Około 1900 r. Koniec XIX w. Koniec XIX w. Koniec XIX w. Koniec XIX w. Koniec XIX w.
42	Krzyż przydrożny		22/24	Koniec XIX w.
Sadogóra (Sadogóra)				
43	Zespół folwarczny: - Dawna rządcówka (obecnie dom mieszkalny), - Obora (obecnie budynek ogólno-inwentarski) - Owczarnia I (obecnie dom mieszkalny) - Owczarnia II (obecnie dom mieszkalny) - Stodoła (obecnie budynek inwentarski) - Dawny spichlerz z częścią inwentarską (obecnie budynek inwentarski),	Nr 19 a, 19b Nr 19 a, 19b Nr 27 Nr 28 Nr 19a, 19b Nr 18	78 78 188 183 78 79/2	4 ćwierć XIX w. 4 ćwierć XIX w. 4 ćwierć XIX w. 4 ćwierć XIX w. 4 ćwierć XIX w. 4 ćwierć XIX w.
44	Leśniczówka (obecnie dom mieszkalny)	Nr 4	5190/5	Koniec XIX w.
45	Dawna szkoła (obecnie dom mieszkalny)	Nr 9	120/2	Koniec XIX w.
46	Dom mieszkalny	Nr 32	5190/6	Lata 20-te XX w.
47	Dom mieszkalny	Nr 35	139/1	Koniec XIX w.
48	Pozostałość cegielni		4/5	Początek XX w.
49	Kapliczka	Nr 18	79/2	1935 r.
50	Krzyż przydrożny	Nr 29	132	Koniec XIX w.
Skoroszów (Skoroszów)				
51	Zespół pałacowo-parkowy: - pałac, - pozostałości parku z promenadą		449/2 449/2 231,232	1700 r. XVIII w.
52	Zespół folwarczny:	Nr 10	449/44	Okolo 1900 r.

	• obora podworska I (obecnie budynek inwentarski), • obora podworska II (obecnie budynek inwentarski), • spichlerz, mączkarnia (obecnie magazyn i mieszkania), • stajnie (obecnie magazyn), • spichlerz (obecnie garaż i magazyn), • stodoła I, • stodoła II, • stodoła III, • czworak (obecnie dom mieszkalny), • dom administratora folwarku (obecnie dom mieszkalny)	Nr 31 Nr 30 Nr 29 Nr 27 Nr 31	449/44 449/44 449/44 448 440 441 449/44 529/2 448	Około 1900 r. 4 ćwierć XIX w. 1905 r., około 1900 r. I połowa XIX. Koniec XIX w. Koniec XIX w. Po 1900 r. 1880 r. Około 1900 r. 4 ćwierć XIX w.
53	Urząd Celny z budynkiem gospodarczym (obecnie dom mieszkalny, zagroda)	Nr 12	365	Lata 20-te XX w.
54	Dom mieszkalny	Nr 13	332	Lata 30-te XX w.
Stogniewice (Stogniewice)				
55	Dawna szkoła (obecnie budynek mieszkalny)	Nr 1	85	4 ćwierć XIX w.
56	Cmentarz ewangelicki		50	4 ćwierć XIX w.
Szarłota (Wielki Buczek)				
57	Dom pracowników folwarku (obecnie dom mieszkalny)	Nr 13	207/1	1 ćwierć XIX w.
58	Obora		207/3	4 ćwierć XIX w.
Zgorzelec				
59	Zespół dworsko-parkowy: • Park z pozostałościami sadu	Nr 16	5143/12 5143/14	2 ćwierć XX w.
60	Zespół folwarczny: • Stajnia z wozownią i spichlerz, • Stodoła (obecnie dom mieszkalny) • Dom pracowników folwarku (obecnie dom mieszkalny) • Kuchnia (obecnie budynek gospodarczy) • Chlewik • Dawna leśniczówka (obecnie dom mieszkalny)	Nr 16 Nr 17 Nr 18 Nr 18 Nr 18 Nr 19	5143/13 5143/11 5143/10 5143/10 5143/10 5143/14	Koniec XIX w. 2 połowa XIX w. Początek XX w. 1 połowa XX w. 1 połowa XX w. Koniec XIX w.
61	Leśniczówka (obecnie dom mieszkalny)	Nr 16	5143/12	1939 r.
62	Dom mieszkalny	Nr 20	285	4 ćwierć XIX w.

Rychtal (Rychtal)			
63	Zespół kościoła parafialnego p.w. Męczeństwa Św. Jana Chrzciciela: - kościół, - ogrodzenie kościoła, - plebania, - budynek gospodarczy przy plebani.	ul. Kościelna dz. 250 ul. Kościelna 7 dz. 251/2	XVII-XVIII w. XIX w. 1914 r. XIX/XX w.
64	Ratusz	ul. Rynek 1, dz. 230	4 ćwierć XIX w.
65	Pastorówka (obecnie dom mieszkalny)	ul. Kępińska 22, dz. 202	1910 r.
66	Pocztą i dom mieszkalny	ul. Namysłowska 14, dz. 87/2	Koniec XIX w.
67	Dom mieszkalny	ul. Jordanowa 1, dz. 211	I połowa XIX w.
68	Dom mieszkalny	ul. Jordanowa 2, dz. 212	I połowa XIX w.
69	Dom mieszkalny	ul. Jordanowa 4, dz. 214/3	Okolo połowy XIX w.
70	Dom mieszkalny	ul. Jordanowa 5, dz. 215	Okolo połowy XIX w.
71	Dom mieszkalny	ul. Jordanowa 6, dz. 216	Okolo połowy XIX w.
72	Dom mieszkalny	ul. Jordanowa 7, dz. 217	XVII/XIX w.
73	Kapliczka przydrożna 384	ul. Jordanowa ???	XIX w.
74	Dom mieszkalny	ul. Kasztanowa 1, dz. 170	1 ćwierć XX w.
75	Dom mieszkalny	ul. Kasztanowa 2, dz. 169	Okolo połowy XIX w.
76	Dom mieszkalny	ul. Kasztanowa 5, dz. 166/3	Okolo połowy XIX w.
77	Dom	ul. Kępińska 2, dz. 225/2	1 ćwierć XX w.
78	Dom mieszkalny	ul. Kępińska 3, dz. 172	4 ćwierć XIX w.
79	Dom mieszkalny	ul. Kępińska 4, dz. 173	Koniec XIX w., przebudowany
80	Dom mieszkalny	ul. Kępińska 6, dz. 178	1 ćwierć XX w. przebudowany
81	Dom mieszkalny	ul. Kępińska 7, dz. 183/7	Okolo 1900 r.
82	Dom mieszkalny	ul. Kępińska 8, dz. 184	1 ćwierć XX w.
83	Dom mieszkalny	ul. Kępińska 12, dz. 204/1	1 ćwierć XX w.
84	Dom mieszkalny	ul. Kępińska 16, dz. 190	1 ćwierć XX w.

85	Dom	ul. Kępińska 20, dz.197/2	1 ćwierć XX w.
86	Zespół podworski	ul. Kępińska 22, dz. 202/2	Ok. 1910 r.
87	Dom	ul. Kępińska 23, dz. 201	1 ćwierć XX w.
88	Dom	ul. Kępińska 24, dz. 394	1 ćwierć XX w.
89	Dom	ul. Kępińska 25, dz. 393	1 ćwierć XX w.
90	Dom	ul. Kępińska 27, dz. 195/4	1 ćwierć XX w.
91	Szpital, Przystanek Śląskiego Z.K.M (obecnie szkoła)	ul. Kępińska 29, dz.391	Koniec XIX w.
92	Dom	ul. Kępińska 31, dz. 397	Lata 30 – te XX w.
93	Cmentarz ewangelicki	ul. Kępińska, dz.404	4 ćwierć XIX w.
94	Cmentarz parafialny	ul. Kępińska, dz. 400	Koniec XIX w.
95	Zespół Dworca Kolejowego	ul. Kolejowa 1, dz. 418/2	Lata 1905-1913
96	Dom mieszkalny	ul. Kolejowa 3	XIX/XX w.
97	Dom mieszkalny	ul. Kościelna 1, dz. 238	1 połowa XIX w.
98	Dom mieszkalny	ul. Kościelna 3, dz.239	Połowa XIX w.
99	Dom mieszkalny	ul. Kościelna 5, dz. 242/1	Początek XIX w.
100	Dom mieszkalny	ul. Kościelna 6, dz. 252	2 połowa XIX w.
101	Plebania	ul. Kościelna 7, dz. 251/2	1914 r.
102	Plebański budynek gospodarczy	ul. Kościelna 7, dz. 251/2	XIX-XX w.
103	Zespół kościoła parafialnego	ul. Kościelna 8, dz. 250	1784-85
104	Dom mieszkalny	ul. Kościelna 9 dz. 219	2 ćwierć XX w.
105	Dom mieszkalny	ul. Kościelna 10, dz.220	XVIII/XIX w.
106	Dom mieszkalny	ul. Kościelna 11, dz.221	1846 r.
107	Dom mieszkalny	ul. Kościelna 12, dz.222	XVIII/XIX w.
108	Dom mieszkalny	ul. Kościelna 13, dz.223	XIX w.
109	Dom mieszkalny	ul. Kościelna 14, dz. 224	XIX w., przebudowany

110	Dom mieszkalny	ul. Kościelna 15, dz. 225/1	Koniec XIX w.
111	Dom	ul. Krótka 2, dz.174	Pocz. XX w.
112	Dom	ul. Krótka 3, dz. 176	Pocz. XX w.
113	Dom mieszkalny	ul. Namysłowska 1, dz. 255/16	1 połowa XIX w.
114	Dom	ul. Namysłowska 2, dz. 237	Pocz. XIX w.
115	Dom mieszkalny	ul. Namysłowska 6, dz.148	Koniec XIX w.
116	Dom mieszkalny	ul. Namysłowska 7, dz. 147	Koniec XIX w., przebudowany
117	Dom mieszkalny	ul. Namysłowska 15, dz.86/2	Okolo 1910 r.
118	Pocztą i dom	ul. Namysłowska 14, dz. 87/2	Koniec XIX w.
119	Dom	ul. Namysłowska 15, dz. 86/1	Okolo 1910 r.
120	Dom mieszkalny	ul. Namysłowska 16, dz. 140	Okolo 1900 r.
121	Dom mieszkalny	ul. Ogrodowa 2, dz.261	Po 1900 r.
122	Dom mieszkalny	ul. Ogrodowa 3, dz.262	Okolo 1900 r.
123	Dom mieszkalny	ul. Ogrodowa 5, dz. 264	Koniec XIX w., przebudowany
124	Dom	ul. Ogrodowa 8, dz. 268/2	Lata 30-te XX w.
125	Zespół stodoł	ul. Ogrodowa 8, dz. 269/2	Lata 30-te XX w.
126	Dom mieszkalny	ul. Ogrodowa 13, dz. 277	Okolo 1900 r.
127	Krzyż przydrożny	ul. Ogrodowa	1 ćwierć XX w.
128	Dom mieszkalny	ul. Okólna 1, dz.162	4 ćwierć XIX w.
129	Dom mieszkalny	ul. Okólna 2, dz. 163	2 połowa XIX w, przebudowany
130	Dom mieszkalny	ul. Okólna 3, dz. 229/6	Ok. Połowy XIX w., przebudowy
131	Dom mieszkalny	ul. Okólna 4, dz. 165/2	1 połowa XIX w.
132	Dom mieszkalny	ul. Okólna 5	XIX/XX w.
133	Dom mieszkalny	ul. Okólna 6, dz. 227	4 ćwierć XIX w.
134	Dom mieszkalny	ul. Okólna 7, dz. 248	1 połowa XIX w.
135	Dom mieszkalny	ul. Okólna 9, dz. 246	XIX w.
136	Ratusz	ul. Rynek 1, dz. 230	4 ćwierć XIX w.
137	Zespół domu	ul. Rynek 2, dz.232	1 ćwierć XX w.
138	Dom mieszkalny	ul. Rynek 3, dz.233	1910 r.
139	Dom mieszkalny	ul. Rynek 4, dz.234	Początek XX w.

140	Dom mieszkalny	ul. Rynek 5, dz. 235	Początek XIX w.
141	Dom mieszkalny	ul. Rynek 6, dz. 236	1 ćwierć XX w.
142	Dom mieszkalny	ul. Rynek 7, dz. 241	Początek XIX w.
143	Dom mieszkalny	ul. Rynek 8, dz. 242	Połowa XIX w.
144	Dom mieszkalny	ul. Rynek 9, dz. 243	1 ćwierć XIX w.
145	Dom mieszkalny	ul. Rynek 10, dz. 244	1896 r.
146	Dom mieszkalny	ul. Rynek 12, dz. 228	1 połowa XIX w.
147	Dom	ul. Rynek 11, dz. 245	Lata 30-te XX w.
148	Dom mieszkalny	ul. Rynek 16, dz. 229/7	1913 r.
149	Dom	ul. Rynek 17, dz. 160	Lata 30-te XX w.
150	Dom mieszkalny	ul. Rynek 18, dz. 159	4 ćwierć XIX w.
151	Dom mieszkalny	ul. Rynek 19, dz. 158	Połowa XIX w., przebudowany
152	Dom mieszkalny	ul. Rynek 20, dz. 154	4 ćwierć XIX w.
153	Dom mieszkalny	ul. Strumykowa 3, dz. 149	1 ćwierć XIX w., przebudowany
154	Dom mieszkalny	ul. Strumykowa 4, dz. 155	Koniec XIX w., przebudowany
155	Dom mieszkalny	ul. Strumykowa 5, dz. 150	1 połowa XIX w.
156	Dom mieszkalny	ul. Strumykowa 6, dz. 156/2	1 połowa XIX w.
157	Dom mieszkalny	ul. Strumykowa 7, dz. 151	Koniec XIX w.
158	Dom mieszkalny	ul. Strumykowa 10, dz. 156/3	4 ćwierć XIX w.
159	Dom mieszkalny	ul. Strumykowa 11, dz. 136	Po 1900 r.
160	Dom mieszkalny	ul. Strumykowa 14, dz. 134	Koniec XIX w., przebudowany
161	Dom mieszkalny	ul. Strumykowa 15, dz. 133	Koniec XIX w.
162	Dom mieszkalny	ul. Strumykowa 16, dz. 132	1 połowa XIX w. przebudowany
163	Dom mieszkalny	ul. Strumykowa 17, 131	1 połowa XIX w.
164	Dom mieszkalny	ul. Strumykowa 18, dz. 130	1 połowa XIX w.
165	Dom mieszkalny	ul. Strumykowa 19, dz. 129	Koniec XIX w.
166	Dom mieszkalny	ul. Zawada 1, dz. 99/3	Koniec XIX w.
167	Dom mieszkalny	ul. Zawada 2, dz. 116/4	Koniec XIX w.
168	Dom	ul. Zawada 4, dz. 101	Lata 30-te XX w.

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków

5.5. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Stanowiska archeologiczne to materialne ślady działalności ludzi. Stanowią ważny element krajobrazu kulturowego i podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach gminy. Wyniki badań archeologicznych stanowią cenne uzupełnienie przekazów pisanych. Obszar gminy jest wyjątkowo licznie nasycony zabytkami archeologicznymi. Ich wartość naukowo-badawcza i konserwatorska jest zróżnicowana. Na terenie gminy Rychtal występują nie tylko zabytki kubaturowe, ale także stanowiska archeologiczne potwierdzające liczne fakty historyczne. Ze wstępnego rozpoznania ustalono, że na terenie gminy znajduje się 241 stanowisk wpisanych do ewidencji gminnej (osady, cmentarzyska, punkty osadnicze). Cennym zabytkiem nieruchomym wpisanym do rejestru w dniu 31.12.1998 roku pod nr 341/Wlkp/C przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kaliszu jest kopiec podworski (tzw. grodzisko stożkowate) otoczony wałem pierścieniowatym wraz ze strefą ochrony konserwatorskiej.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W bezpośrednim sąsiedztwie zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru należy ustalić zakaz lokalizacji wszelkich inwestycji silnie ingerujących w krajobraz kulturowy mogących przyczynić się do jego pogorszenia oraz inwestycji, których funkcja nie jest dostosowana do charakteru otoczenia zabytkowego z szczególnym uwzględnieniem zadań typu: elektrownie wiatrowe, stacje bazowe cyfrowej telefonii komórkowej, reklamy wielkoformatowe, farmy fotowoltaiczne, dominanty wysokościowe i przestrzenne itp.

Na obszarze gminy wyróżniono 11 zespołów stanowisk archeologicznych oznaczonych literami A-K, w skład których weszły łącznie 172 stanowiska archeologiczne, zaś

pozostałych 69 stanowisk występuje samodzielnie. Te ostatnie oddzielają w pasie szerokości około 3 km zespół A wyróżniony w północno-zachodniej części gminy od pozostałych, zgrupowanych ogólnie pomiędzy Rychtałem, Skoroszowem, Proszowem i Zgorzelcem.

Stanowiska występujące pojedynczo położone są w pobliżu doliny rzeki Studnicy i jej bezimiennych dopływów na gruntach następujących miejscowości:

- Darnowiec – 2 stanowiska,
- Krzyżowniki - 1 stanowisko,
- Drożki - 13 stanowisk,
- Proszów 7 stanowisk,
- Rychtal – 5 stanowisk,
- Sadogóra - 14 stanowisk,
- Skoroszów -7 stanowisk,
- Stogniewice – 2 stanowiska,

oraz wokół wsi Wielki Buczek (część południowo-wschodnia gminy) - 18 stanowisk. Są to w większości stosunkowo nieduże obiekty osadowe o powierzchni około 0, 5 ha, jedno bądź dwukulturowe (przeważnie), wśród których dominują artefakty z późnego średniowiecza (około 1350-1500 r.) i nowożytności (XVI-XVIII w.). w 61 przypadkach na stanowiskach wyróżniono artefakty z wymienionych okresów. Pozostałe jednostki kulturowe, jakie wystąpiły w poszczególnych stanowiskach archeologicznych to kultura łużycka (16) z przełomu V okresu epoki brązu i wczesnej epoki żelaza (około 800-400 l.p.n.e), a następnie kultura przeworska (3) i wczesne średniowiecze (4). W przypadku 4 stanowisk określono je ogólnie na pradzieje.

Podobnie przedstawia się przynależność kulturowo – chronologiczna w 11 zespołach, w których wyróżniono na stanowiskach od jednej do trzech faz osadniczych. Dominują pod tym względem obiekty ze średniowiecza i nowożytności, a następnie kultury łużyckiej. Obszar gminy Rychtal, w starożytności, w okresie wpływów rzymskich (II w. p.n.e. - IV w.n.e.), pozostał na peryferii dużych skupisk kultury przeworskiej. Warto jednak zauważyć, iż na analizowanym obszarze najstarsze ślady osadnicze z epoki kamienia – neolitu znaleziono tylko w Proszowie. Na uwagę zasługują zwłaszcza artefakty

kulturowe z wczesnego średniowiecza z okresu formowania się państwa polskiego (X - połowa XIII w.), które zarejestrowano w 29 przypadkach. Dodać trzeba, że pierwsza wzmianka w źródłach pisanych o miejscowościach w gminie Rychtal dotyczy Rychtała, którą sporządzono w 1233 r. Z kolei nieco młodszą metrykę ma Proszów (1251 r.). Ze średniowiecza pochodzi również dokument z 1372 r. odnoszący się do miejscowości Bandłów.

Należy zauważyć, że w historii osadnictwa w gminie Rychtal wyróżniają się trzy główne horyzonty kulturowe. Pierwszy należy wiązać z ludnością kultury łużyckiej w młodszej epoce brązu i wczesnej epoce żelaza, która zajmowała tereny o lekkich glebach, w pobliżu cieków wodnych, zwłaszcza Studnicy i jej dopływów. Jest to część dużego skupiska osadniczego tej kultury grupującego się w dolinie Widawy, która płynie poza gminą Rychtal. Kolejne etapy osadnicze to okres średniowiecza i nowożytności. W tym czasie następuje również lokacja kilku miejscowości oraz intensywne wycinanie lasów pod pola uprawne związane z koniunkturą na polskie zboże. Wymienione fazy osadnicze przedzielały pomniejsze epizody osadnicze, które jednak, może z wyjątkiem kultury przeworskiej, nie miały tak długofalowej tradycji osadniczej w tej części województwa wielkopolskiego. Obecnie gmina Rychtal nie planuje inwentaryzacji cmentarzysk, jak również przeprowadzenia szczegółowych badań na wybranych stanowiskach archeologicznych.

Na terenie gminy Rychtal zewidencjonowano 241 stanowisk archeologicznych, które ujęte są w gminnej ewidencji zabytków, w tym 1 stanowisko wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 4 Zabytki archeologiczne

L.p.	Miejscowość	Adres	Zespół stanowisk	Rodzaj stanowiska	Kultura/chronologia
1.	Wielki Buczek	AZP 79-37/4		Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
2.	Wielki Buczek	AZP 79-37/5		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
3.	Wielki Buczek	AZP 79-37/7		Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
4.	Wielki Buczek	AZP 79-37/8		Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
5.	Wielki Buczek	AZP 79-37/10		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska – okres rzymski Kultura polska – okres nowożytny

6.	Wielki Buczek	AZP 79-37/11		Punkt osadniczy	Kultura polska – średniowiecze
7.	Wielki Buczek	AZP 79-37/12		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
8.	Wielki Buczek	AZP 79-37/28		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
9.	Wielki Buczek	AZP 79-37/29		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
10.	Wielki Buczek	AZP 79-37/30		Osada	Kultura łużycka - epoka brązu
11.	Wielki Buczek	AZP 79-37/31		Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
12.	Wielki Buczek	AZP 79-37/32		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
13.	Wielki Buczek	AZP 79-37/33			Kultura przeworska – okres rzymski Kultura polska – okres nowożytny
14.	Wielki Buczek	AZP 80-37/14		Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
15.	Wielki Buczek	AZP 80-37/15		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
16.	Wielki Buczek	AZP 80-37/33		Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
17.	Wielki Buczek	AZP 80-37/34		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura prapolska - wczesne średniowiecze
18.	Wielki Buczek	AZP 90-37/35		Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
19.	Darnowiec	AZP 79-36/112		Punkt osadniczy	Kultura polska – okres średniowieczny
20.	Darnowiec	AZP 79-36/135		Punkt osadniczy	Kultura polska – okres średniowieczny
21.	Drożki	AZP 78-36/1	A	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
22.	Drożki	AZP 78-36/2	A	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - późne ? - pradzieje
23.	Drożki	AZP 78-36/3	A	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska – okres rzymski Kultura polska – okres nowożytny
24.	Drożki	AZP 78-36/4	A	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu

25.	Drożki	AZP 78-36/5		Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze
26.	Drożki	AZP 78-36/6		Punkt osadniczy	Kultura ? - pradzieje
27.	Drożki	AZP 78-36/13		Kopiec podworski	Kultura polska - późne średniowiecze/okres nowożytny
28.	Drożki	AZP 78-36/14		Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze/okres nowożytny
29.	Drożki	AZP 78-36/15		Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze/okres nowożytny
30.	Drożki	AZP 78-36/16		Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
31.	Drożki	AZP 78-36/17		Punkt osadniczy	Kultura? - pradzieje
32.	Drożki	AZP 78-36/18		Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
33.	Drożki	AZP 78-36/19		Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
34.	Drożki	AZP 78-36/20	A	Punkt osadniczy	Kultura ? - pradzieje
35.	Drożki	AZP 78-36/21	A	Punkt osadniczy	Kultura ? - pradzieje
36.	Drożki	AZP 78-36/22	A	Punkt osadniczy	Kultura ? - pradzieje
37.	Drożki	AZP 78-36/23	A	Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze/okres nowożytny
38.	Drożki	AZP 78-36/24	A	Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze/okres nowożytny
39.	Drożki	AZP 78-36/25	A	Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze/okres nowożytny
40.	Drożki	AZP 78-36/26	A	Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze/okres nowożytny
41.	Drożki	AZP 78-36/47	A	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
42.	Drożki	AZP 78-36/48	A	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
43.	Drożki	AZP 78-36/49	A	Punkt osadniczy Osada	Kultura polska - średniowiecze
44.	Drożki	AZP 78-36/50	A	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
45.	Drożki	AZP 78-36/51	A	Punkt osadniczy Osada	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny

46.	Drożki	AZP 78-36/52	A	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
47.	Drożki	AZP 78-36/53	A	Punkt osadniczy Osada	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
48.	Drożki	AZP 78-36/54	A	Punkt osadniczy Osada	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
49.	Drożki	AZP 78-36/55	A	Punkt osadniczy Osada	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
50.	Drożki	AZP 78-36/56	A	Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
51.	Drożki	AZP 78-36/57	A	Punkt osadniczy Osada	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
52.	Drożki	AZP 78-36/58	A	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
53.	Drożki	AZP 78-36/59	A	Punkt osadniczy Osada	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
54.	Drożki	AZP 78-36/60	A	Punkt osadniczy Osada	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
55.	Drożki	AZP 78-36/61	A	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
56.	Drożki	AZP 78-36/62	A	Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
57.	Drożki	AZP 78-36/63		Punkt osadniczy	Kultura? - pradzieje
58.	Drożki	AZP 78-36/64		Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
59.	Drożki	AZP 78-36/65		Punkt osadniczy	Kultura? - pradzieje
60.	Drożki	AZP 78-36/66		Punkt osadniczy Osada	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
61.	Drożki	AZP 78-36/67		Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
62.	Drożki	AZP 78-36/68		Punkt osadniczy Osada	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
63.	Drożki	AZP 78-36/69		Punkt osadniczy	Kultura? - pradzieje
64.	Drożki	AZP 78-36/70		Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze

65.	Drożki	AZP 78-37/1		Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
66.	Drożki	AZP 78-37/2		Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
67.	Krzyżowniki	AZP 79-36/82	G	Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
68.	Krzyżowniki	AZP 79-36/83	G	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
69.	Krzyżowniki	AZP 79-36/84	G	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze (faza E) Kultura polska – okres nowożytny
70.	Krzyżowniki	AZP 79-36/85	G	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura? - pradzieje Kultura polska - późne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
71.	Krzyżowniki	AZP 79-36/86	G	Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
72.	Krzyżowniki	AZP 79-36/87	H	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
73.	Krzyżowniki	AZP 79-36/95	G	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
74.	Krzyżowniki	AZP 79-36/96	G	Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze (faza D-E)
75.	Krzyżowniki	AZP 79-36/97	G	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura? - pradzieje Kultura polska – okres nowożytny
76.	Krzyżowniki	AZP 79-36/98	G	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - ?
77.	Krzyżowniki	AZP 79-36/99	G	Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze
78.	Krzyżowniki	AZP 79-36/100	F	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - ?
79.	Krzyżowniki	AZP 79-36/101	F	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - okres
80.	Krzyżowniki	AZP 79-36/102	F	Punkt osadniczy	Kultura pomorska – okres lateński
81.	Krzyżowniki	AZP 79-36/104	G	Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze
82.	Krzyżowniki	AZP 79-36/105	G	Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze

83.	Krzyżowniki	AZP 79-36/106	G	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - ? Kultura prapolska – wczesne średniowiecze
84.	Krzyżowniki	AZP 80-36/92		Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
85.	Krzyżowniki	AZP 80-36/93	J	Cmentarzysko	Kultura łużycka - ?
86.	Krzyżowniki	AZP 79-36/107	G	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
87.	Krzyżowniki	AZP 79-36/122	G	Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
88.	Krzyżowniki	AZP 79-36/123	G	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
89.	Krzyżowniki	AZP 79-36/124	G	Punkt osadniczy Osadniczy	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
90.	Krzyżowniki	AZP 79-36/125	G	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
91.	Proszów	AZP 80-36/94	J	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - ? Kultura polska - późne średniowiecze
92.	Proszów	AZP 80-36/95	K	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura ? - epoka : neolit Kultura łużycka - późny brąz Kultura przeworska – epoka ?
93.	Proszów	AZP 80-36/95	K	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
94.	Proszów	AZP 80-36/97	K	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
95.	Proszów	AZP 80-36/98	K	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska – epoka ? Kultura prapolska – wczesne średniowiecze
96.	Proszów	AZP 80-37/1	K	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska – epoka? Kultura polska – okres nowożytny

97.	Proszów	AZP 80-37/2	K	Punkt osadniczy	Kultura przeworska – epoka ?
98.	Proszów	AZP 80-37/3	K	Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze
99.	Proszów	AZP 80-37/4	K	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska – epoka? Kultura prapolska – wczesne średniowiecze
100.	Proszów	AZP 80-37/5	K	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - późny brąz Kultura prapolska – wczesne średniowiecze
101.	Proszów	AZP 80-37/6	K	Punkt osadniczy	Kultura przeworska – epoka?
102.	Proszów	AZP 80-37/7	K	Punkt osadniczy	Kultura przeworska – epoka?
103.	Proszów	AZP 80-37/8	K	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
104.	Proszów	AZP 80-37/9	K	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska – epoka? Kultura polska – okres nowożytny
105.	Proszów	AZP 80-37/10	J	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska – epoka? Kultura polska – okres nowożytny
106.	Proszów	AZP 80-37/11	J	Osada Osada	Kultura przeworska – epoka? Kultura polska - późne średniowiecze
107.	Proszów	AZP 80-37/12	J	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka? Kultura przeworska – epoka? Kultura polska – okres nowożytny
108.	Proszów	AZP 80-37/13		Punkt osadniczy	Kultura polska - okres nowożytny
109.	Proszów	AZP 80-37/19	K	Punkt osadniczy	Kultura polska - okres nowożytny
110.	Proszów	AZP 80-37/20	K	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
111.	Proszów	AZP 80-37/21	K	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
112.	Proszów	AZP 80-37/22	K	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska – okres rzymski Kultura polska – okres nowożytny
113.	Proszów	AZP 80-37/23	K	Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny

114.	Proszów	AZP 80-37/24	K	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
115.	Proszów	AZP 80-37/25	K	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
116.	Proszów	AZP 80-37/26		Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
117.	Proszów	AZP 80-37/27		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
118.	Proszów	AZP 80-37/28	J	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
119.	Proszów	AZP 80-37/29	J	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
120.	Proszów	AZP 80-37/30	J	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
121.	Proszów	AZP 80-37/31	J	Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
122.	Proszów	AZP 80-37/32		Punkt osadniczy	Kultura ? - pradzieje
123.	Proszów	AZP 80-37/36		Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
124.	Proszów	AZP 80-37/37		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
125.	Proszów	AZP 80-36/99	J	Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
126.	Proszów	AZP 80-36/100	J	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
127.	Proszów	AZP 80-36/101	J	Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
128.	Proszów	AZP 80-36/102	J	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska – okres rzymski Kultura polska – okres nowożytny
129.	Proszów	AZP 80-36/113		Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
130.	Rychtal	AZP 79-36/36	B	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka ?
131.	Rychtal	AZP 79-36/42		Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
132.	Rychtal	AZP 79-36/43		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze

					Kultura polska – okres nowożytny
133.	Rychtal	AZP 79-36/44		Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka? Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
134.	Rychtal	AZP 79-36/45		Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze
135.	Rychtal	AZP 79-36/46	B	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze (faza E) Kultura polska - późne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
136.	Rychtal	AZP 79-36/47	B	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
137.	Rychtal	AZP 79-36/48	B	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura? - pradzieje Kultura polska - późne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
138.	Rychtal	AZP 79-36/49	B	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka?
139.	Rychtal	AZP 79-36.50	B	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka?
140.	Rychtal	AZP 79-36/81	G	Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
141.	Rychtal	AZP 79-36/108	B	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - późne średniowiecze
142.	Rychtal	AZP 79-36/109	B	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
143.	Rychtal	AZP 79-36/110	H	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - ?
144.	Rychtal	AZP 79-36/111	H	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
145.	Rychtal	AZP 79-36/112		Punkt osadniczy	Kultura przeworska - ?
146.	Rychtal	AZP 79-36/113		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu

					Kultura polska – okres nowożytny
147.	Rychtal	AZP 79-36/79	G	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura prapolska – wczesne średniowiecze (faza D)
148.	Rychtal	AZP 79-36/80	G	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - późna epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
149.	Sadogóra	AZP 79-37/1		Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
150.	Sadogóra	AZP 79-37/9		Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
151.	Sadogóra	AZP 79-37/15		Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
152.	Sadogóra	AZP 79-37/16		Osada Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
153.	Sadogóra	AZP 79-37/17		Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
154.	Sadogóra	AZP 79-37/18		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
155.	Sadogóra	AZP 79-37/20		Punkt osadniczy Osada	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
156.	Sadogóra	AZP 79-37/21		Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
157.	Sadogóra	AZP 79-37/21		Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
158.	Sadogóra	AZP 79-37/22		Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
159.	Sadogóra	AZP 79-37/23		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska – okres rzymski
160.	Sadogóra	AZP 79-37/24		Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
161.	Sadogóra	AZP 79-37/25		Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
162.	Sadogóra	AZP 79-37/27		Punkt osadniczy	Kultura łużycka
163.	Skoroszów	AZP 79-37/134		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
164.	Skoroszów	AZP 79-36/38		Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny

165.	Skoroszków	AZP 79-36/39		Osada	Kultura łużycka - epoka?
166.	Skoroszków	AZP 79-36/40		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura? - pradzieje Kultura polska – okres nowożytny
167.	Skoroszków	AZP 79-36/41		Punkt osadniczy	Kultura? - pradzieje
168.	Skoroszków	AZP 79-36/51	C	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - ? Kultura polska – okres nowożytny
169.	Skoroszków	AZP 79-36/52	C	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
170.	Skoroszków	AZP 79-36/53	C	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka?
171.	Skoroszków	AZP 79-36/54	C	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
172.	Skoroszków	AZP 79-36/55	C	Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze (faza D-E)
173.	Skoroszków	AZP 79-36/56	C	Punkt osadniczy	Kultura prapolska - wczesne średniowiecze (faza D-E)
174.	Skoroszków	AZP 79-36/57	C	Osada Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka? Kultura prapolska – wczesne średniowiecze
175.	Skoroszków	AZP 79-36/58	C	Osada Osada Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu (V okres) Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska - późne średniowiecze
176.	Skoroszków	AZP 79-36/59	H	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - późna epoka brązu Kultura prapolska – wczesne średniowiecze
177.	Skoroszków	AZP 79-36/60	H	Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze (faza C/D-E)
178.	Skoroszków	AZP 79-36/61	C	Osada Punkt osadniczy	Kultura łużycka - późna epoka brązu Kultura polska - późne średniowiecze
179.	Skoroszków	AZP 79-36/62	C	Punkt osadniczy	Kultura? - pradzieje

				Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
180.	Skoroszków	AZP 79-36/63	C	Punkt osadniczy Punkty osadniczy Punkt osadniczy	Kultura ? - pradzieje Kultura łużycka
181.	Skoroszków	AZP 79-36/64	C	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura ? - pradzieje Kultura polska – okres nowożytny
182.	Skoroszków	AZP 79-36/65	C	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze
183.	Skoroszków	AZP 79-36/66	C	Osada Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
184.	Skoroszków	AZP 79-36/67	D	Punkt osadniczy	Kultura polska - późne średniowiecze
185.	Skoroszków	AZP 79-36/68	D	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - późna epoka brązu
186.	Skoroszków	AZP 79-36/69	D	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - późna epoka brązu
187.	Skoroszków	AZP 79-36/70	D	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
188.	Skoroszków	AZP 79-36/71	D	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - ?
189.	Skoroszków	AZP 79-36/72	D	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka? Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
190.	Skoroszków	AZP 79-36/73	D	Cmentarzysko Osada Punkt osadniczy	Kultura łużycka okres halszacki Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
191.	Skoroszków	AZP 79-36/74	D	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - ? Kultura polska – okres nowożytny
192.	Skoroszków	AZP 79-36/75	D	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
193.	Skoroszków	AZP 79-36/76	D	Osada Punkt osadniczy	Kultura ? - pradzieje Kultura prapolska – wczesne średniowiecze
194.	Skoroszków	AZP 79-36/77	H	Punkt osadniczy	Kultura? - pradzieje

195.	Skoroszków	AZP 79-36/78	I	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - ?
196.	Skoroszków	AZP 79-36/79	H	Punkt osadniczy	Kultura ? - pradzieje
197.	Skoroszków	AZP 79-36/89	H	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska 0 okres nowożytny
198.	Skoroszków	AZP 79-36/90	H	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka ?
199.	Skoroszków	AZP 79-36/127	H	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
200.	Skoroszków	AZP 79-36/128		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
201.	Skoroszków	AZP 79-36/129	D	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
202.	Skoroszków	AZP 80-36/84	D	Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
203.	Skoroszków	AZP 80-36/85		Osada Punkt osadniczy	Kultura łużycka - późna epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
204.	Skoroszków	AZP 80-36/86		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka? Kultura polska - późne średniowiecze
205.	Skoroszków	AZP 80-36/87	I	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - późna epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
206.	Skoroszków	AZP 80-36/88	I	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - późna epoka brązu Kultura polska - późne średniowiecze/okre s nowożytny
207.	Skoroszków	AZP 80-36/89	I	Osada Punkt osadniczy	Kultura łużycka - późna epoka brązu Kultura prapolska – wczesne średniowiecze
208.	Skoroszków	AZP 80-36/90	I	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - późna epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
209.	Skoroszków	AZP 80-36/91	I	Punkt osadniczy	Kultura ? - pradzieje
210.	Skoroszków	AZP 79-36/130	D	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska – okres rzymski Kultura polska – okres nowożytny
211.	Skoroszków	AZP 80-36/82	D	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu

212.	Skoroszków	AZP 80-36/83	D	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
213.	Skoroszków	AZP 80-36/103	I	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
214.	Skoroszków	AZP 80-36/104	I	Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
215.	Skoroszków	AZP 80-36/105	I	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
216.	Skoroszków	AZP 80-36/106	I	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska – okres rzymski
217.	Skoroszków	AZP 80-36/107	I	Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
218.	Skoroszków	AZP 80-36/108	I	Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
219.	Skoroszków	AZP 80-36/109	I	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
220.	Skoroszków	AZP 80-36/110	H	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska – okres rzymski Kultura polska – okres nowożytny
221.	Skoroszków	AZP 80-36/111	H	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska – okres nowożytny
222.	Skoroszków	AZP 80-36/112	I	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska – okres rzymski Kultura polska – okres nowożytny
223.	Skoroszków	AZP 80-36/114	D	Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
224.	Skoroszków	AZP 80-36/115	D	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu
225.	Stogniewice	AZP 80-37/26		Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
226.	Stogniewice	AZP 80-37/38		Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
227.	Zgorzelec	AZP 79-36/91	E	Osada	Kultura przeworska – okres?
228.	Zgorzelec	AZP 79-36/92	E	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka?
229.	Zgorzelec	AZP 79-36/93	E	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
230.	Zgorzelec	AZP 79-36/94	E	Punkt osadniczy	Kultura? - pradzieje

				Punkt osadniczy	Kultura polska – okres nowożytny
231.	Zgorzelec	AZP 79-36/131	E	Punkt osadniczy	Kultura przeworska – okres?
232.	Zgorzelec	AZP 79-36/117	E	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
233.	Zgorzelec	AZP 79-36/118	E	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
234.	Zgorzelec	AZP 79-36/119		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura prapolska – wczesne średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
235.	Zgorzelec	AZP 79-36/120		Osada	Kultura polska - średniowiecze
236.	Zgorzelec	AZP 79-36/121		Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze Kultura polska – okres nowożytny
237.	Zgorzelec	AZP 79-37/2	F	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
238.	Zgorzelec	AZP 79-37/3	F	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
239.	Zgorzelec	AZP 79-37/131	F	Punkt osadniczy Osada	Kultura polska - średniowiecze
240.	Zgorzelec	AZP 79-37/132	F	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
241.	Zgorzelec	AZP 79-37/133	F	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu

Najlepiej zachowane stanowiska archeologiczne w gminie Rychtal znajdują się na terenach leśnych i na nieużytkach.

Poszczególne zasady ochrony stanowiska archeologicznego są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postać nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz.U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie “Zasady techniki prawodawczej” (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz.

283). Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego, pomimo ich braku w studium. Wszelkie prace budowlane naruszające strukturę ziemną wymagają uzgodnienia konserwatora zabytków. Należy to czynić wobec obszarów objętych ochroną konserwatorską, na których występują zewidencjonowane stanowiska archeologiczne.

Ochrona stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych przy inwestycjach związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, powinna mieć swoje odbicie w ujmowaniu zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowaniu zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

Największe zagrożenie dla zabytków archeologicznych niosą inwestycje związane z pracami ziemnymi. Są to przede wszystkim projekty związane z budową kanalizacji, wodociągów, inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe, budowa dróg, obwodnic, lokalizacje żwirowni, kopalni kruszywa, planowane zalesienia, melioracje, regulacje cieków wodnych i budowa zbiorników retencyjnych. W gminie Rychtal w najbliższych latach planuje się :

- Budowy dróg:
 - Obręb wsi Proszów dz. 119 i 118 lata 2022-2025;
- Inwestycje:
 - Przebudowa płyty Rynku w Rychtalu wraz z przylegającymi uliczkami,
 - Budowa Centrum sportowo - oświatowego w Rychtalu.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROZEŃ

W celu właściwej oceny stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Rychtal oraz możliwości w tym zakresie, przeprowadzono analizę SWOT. Jest to metoda, która służy do oceny

zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań rozwojowych. Pozwala ona na wyznaczenie priorytetów i dostarcza drogowskazów do działania. Mocne i słabe strony wynikają przede wszystkim z uwarunkowań wewnętrznych, zaś możliwości (szanse) i zagrożenia determinowane są czynnikami zewnętrznymi. Dzięki analizie można zbadać relacje pomiędzy atutami i słabościami, a szansami i zagrożeniami mogącymi pojawić się w otoczeniu. Służy ona także ocenie sił i słabości w kontekście możliwości i zagrożeń - jest więc spojrzeniem od sytuacji dzisiejszej w przyszłą. Dzięki analizie SWOT a często i TOWS można dobrać odpowiednią strategię rozwoju w danej dziedzinie. Posłuży ona wyznaczeniu celów niniejszego Programu Opieki nad Zabytkami. Obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe miasta oraz w oparciu o podobne analizy przeprowadzone dla innych dokumentów strategicznych.

Tabela 5 Analiza SWOT

SILNE	SŁABE
• miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmujące ochroną obiekty zabytkowe na terenie gminy; • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • Opracowanie Programu Rewitalizacji Gminy – na etapie opracowywania • aktywna działalność Biblioteki Publicznej w Rychtalu i Urzędu Gminy w Rychtalu w ramach szeroko pojętej aktywności kulturalnej; • tereny objęte prawnymi formami ochrony przyrody; • dogodne położenie komunikacyjne; • ciekawe ukształtowanie terenu i warunki przyrodnicze; • otwartość i przychylność władz samorządowych; • akcentowanie rozwoju turystyki z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych gminy; • zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej; • walory krajobrazowe gminy - wynikające z położenia, klimatu oraz lokalizacji na jej terenie obiektów ochrony przyrody, zabytków architektury;	• niewystarczający stan zabezpieczenia obiektów zabytkowych; • niewystarczające środki finansowe w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego; • niewystarczająca wizualizacja obszaru (niewiele tablic informacyjnych, oznakowania tras, szlaków, miejsc historycznych): • stosunkowo niewielka dbałość właścicieli o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków; • niewykorzystanie potencjału turystycznego gminy i położenia; • brak popularyzacji wiedzy o wartości chronionych obiektów oraz idei ochrony zabytków; • brak zabezpieczeń antywłamaniowych i przeciwpożarowych w wielu obiektach zabytkowych; • samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych,

• aktywne działanie na terenie gminy placówek i stowarzyszeń zajmujących się szerzeniem kultury oraz organizowaniem imprez kulturalnych; • dobry stan większości zabytków sakralnych; • dobry stan zabytków ruchomych znajdujących się na wyposażeniu świątyń; • różnorodność kulturowa zabytków i miejsc o charakterze historycznym.	powodujących utratę walorów zabytkowych; • mieszana struktura własnościowa utrudniająca porozumienie w sprawie remontów; • niska świadomość społeczna o prawnych zobowiązaniach właścicieli do należytego utrzymania obiektów zabytkowych; • brak współdziałania pomiędzy poszczególnymi jednostkami samorządu terytorialnego przy inwestycjach oraz promowaniu atrakcyjności kulturowej regionu.
MOŻLIWOŚCI	ZAGROŻENIA
• uwzględnienie w większym stopniu dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i programach rozwojowych gminy oraz powiązanie promocji zabytków z turystyką; • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo – budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • kreatywność inwestorów turystycznych; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • rozszerzenie i polepszenie bazy noclegowej i gastronomicznej; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • oznakowanie tras turystycznych pod kątem zabytków i atrakcji turystycznych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • rozwój działalności gospodarczej/agroturystycznej o charakterze turystycznym na bazie dziedzictwa kulturowego; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego;	• odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • brak realnych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • niewykorzystywanie potencjału turystycznego poprzez niedoinwestowanie infrastruktury: punktów widokowych, bazy noclegowej, ścieżek spacerowych i rowerowych; • słaba kondycja i sytuacja ekonomiczna, spadek dochodów ludności wiejskiej; • pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie gminy; • brak dostatecznego nadzoru nad remontami i przebudowami obiektów zabytkowych; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany na dobro społeczne tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy – np.

• wyedukowane społeczeństwo; • osoby mające świadomość dotyczącą wysokich walorów zabytkowych gminy i dziedzictwa niematerialnego; • współpraca z prywatnymi właścicielami; • media promujące dziedzictwo kulturowe gminy; • zwiększanie atrakcyjności zamieszkania przez działania rewitalizacyjne; • adaptacja zdegradowanych budynków pod cele gospodarcze i społeczne; • upowszechnianie edukacji nastawionej na poszanowanie zabytków i ich prawidłowa ochrona oraz i atrakcyjne przekształcenia nienaruszająca ich pierwotnego wyglądu; • korzystanie z pozytywnych doświadczeń innych gmin i regionów; • wykorzystanie mediów w edukacji nastawionej na ochronę zabytków i krajobrazu; • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo – budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych	Nieprzemyślanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką, architektury niezgodnej z lokalnymi tradycjami; • inwestycje związane z pracami ziemnymi dla zabytków archeologicznych, np. Kanalizacja, inwestycje drogowe, żwirownie, melioracje itp; • brak stabilności przepisów prawa, zwłaszcza dotyczących samorządów; • częste jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego bądź poprzez pryzmat ich komercyjnego wykorzystania lub też jedynie jako zasobu historycznego; • niewielkie zainteresowanie dziedzictwem przez mieszkańców; • niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków.
---	--

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. PRIORYTETY, KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele POnZ, do których należą:

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego gminy wykonana na potrzeby programu pozwoliła na wypracowanie priorytetów działań w zakresie opieki nad zabytkami. W POnZ wyznaczono trzy priorytety, kierunki działań oraz zadania. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza 4 – letni okres obowiązywania POnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania POnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania POnZ oraz efektywność ich wykonywania.

Tabela 6 Priorytety Programu Opieki nad Zabytkami

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy	
Kierunki działań	Zadania
Podejmowanie działań w zakresie renowacji i odnowy zabytków	• Prowadzenie prac konserwatorskich, remontowych, budowlanych i innych przy obiektach zabytkowych stanowiących własność Gminy Rychtal tj. budynek Urzędu Miejskiego Gminy Rychtal, budynek gospodarczy byłego zespołu dworskiego przy ul. Kępińskiej 22 w Rychtalu • Opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji; • Podejmowanie działań o uzyskanie środków zewnętrznych na renowację zabytków będących własnością gminy; • Przekazywanie właścicielom obiektów zabytkowych informacji o możliwości pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego; • Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych; • Wdrażanie rozwiązań podnoszących atrakcyjność zabytków i obiektów historycznych; • Odpowiednie utrzymanie otoczenia zabytków; • Zahamowanie procesów degradacji zabytków i obiektów o wartościach historycznych , poprawa stanu ich zachowania

	• Włączenie problemów związanych z ochroną zabytków do zadań strategicznych, wynikających z koncepcji i planów rozwoju gminy; • Współpraca samorządu ze związkami wyznaniowymi, będącymi właścicielami i zarządcami obiektów sakralnych (kościoty, cmentarze); • Ocena stanu technicznego zabytków i sposobu użytkowania zabytków z zasobów komunalnych; • Dokonywanie okresowych przeglądów stanu technicznego zabytków, których właścicielem jest gmina i sporządzenie oceny stanu ich zachowania; • Określenie potrzeb w zakresie remontów, prac restauratorskich i ochrony zabytków, określenie szacunkowej wartości ich przeprowadzania; • Nadzór archeologiczno – konserwatorski wszelkich prac ziemnych prowadzonych na obszarach stanowisk archeologicznych’
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	• Określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych.
Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	• Współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną; • Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych.
Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	• Walka z samowolami budowlanymi; • Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego; • Bieżąca współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości	
Turystyczna promocja regionu	• Ustalenie z właścicielami obiektów zasad udostępniania obiektów w celach turystycznych i edukacyjnych; • Popularyzacja poszczególnych zabytków oraz krajobrazu kulturowego poprzez ich wyeksponowanie; • Oznakowanie obiektów zabytkowych udostępnianych w celach turystycznych; • Opracowanie tablic informacyjnych zamieszczonych na zewnątrz obiektów zawierające podstawowe dane historyczne o obiekcie;
Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego	• Uczestnictwo w szkoleniach dotyczących kompetencji samorządów w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego; • Włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę; • Publikacja materiałów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w prasie lokalnej i na stronie internetowej Gminy; • Propagowanie idei społecznych kwest na rzecz ratowania zabytkowych cmentarzy i pomników

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Program Opieki nad Zabytkami będzie realizowany przez wykonanie wyznaczonych zadań w celu realizacji założonych priorytetów i kierunków. Podstawę niniejszego instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawne i zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno – ekonomicznych i finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym POnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- Instrumenty prawne - wynikające z przepisów ustawowych:
 - wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy;
 - decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. Wojewódzkiego konserwatora zabytków;
 - ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.;
 - ustawa o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw z dnia 22 czerwca 2017 r.;
 - ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.
 - ustawa prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r.;
 - ustawa prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r.;
 - ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.;
 - ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r.
 - ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z dnia 15 października 1991 r.;
 - ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.
- Instrumenty koordynacji:
 - finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy;
 - udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujęte w gminnej ewidencji zabytków;
 - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje;
 - współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach “Partnerstwa publicznego – prywatnego “ (PPP0).
- Instrumenty koordynacji:

- realizacja projektów gminy, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany odnowy miejscowości, programu rozwoju infrastruktury, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, programy rewitalizacji)
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.
- Instrumenty społeczne:
 - prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy;
 - edukacja kulturowa;
 - pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
 - informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy;
 - współdziałanie z organizacjami społecznymi.
- Instrumenty kontrolne:
 - aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;
 - oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy;
 - sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Programu Opieki nad Zabytkami oraz jego aktualizacja związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania;
 - monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego;
 - prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji Programu Opieki nad Zabytkami.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zostanie przedstawiony Radzie Gminy w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokumentów uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Gminy. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji Programu. W tym celu wprowadzono kryteria oceny.

Tabela 7 Kryteria oceny Programu Opieki nad Zabytkami

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy
• Poziom (w%) wydatków budżetu gminy na ochronę i opieki nad zabytkami; • Wartość finansowa wykonywanych prac remontowo – konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. Pracom; • Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi; • Wartość środków finansowych pozyskanych na zadania związane z zabytkami; • Sposób przekazywania informacji o możliwości pozyskania wsparcia finansowego, liczba chętnych; • Liczba zaadaptowanych nieużytkowych obiektów zabytkowych; • Liczba zadań podnoszących atrakcyjność zabytków; • Zakres współpracy samorządu z innymi właścicielami obiektów zabytkowych; • Liczba wykonanych przeglądów; • Wartość potrzeb w zakresie remontów.
Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego
• Opracowanie zasady w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych; • Zakres współpracy z urzędami pracy; • Liczba gospodarstw agroturystycznych; • Liczba zaewidencjonowanych samowoli budowlanych. • Opracowanie i wdrożenie Programu Rewitalizacji Gminy
Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości
• Ustalone zasady z właścicielami obiektów; • Zaplanowane działania popularyzujące poszczególne zabytki; • Liczba nowych oznakowań i tablic; • Liczba szkoleń i zajęć w szkołach; • Liczba informacji w prasie i na stronie internetowej gminy; • Zaplanowane działania związane z ratowaniem zabytków.

Źródło: opracowanie własne

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program będzie służył podejmowaniu planowanych działań dotyczących: inicjowania, wspieranie, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Ponadto priorytetem wśród

zadań ochrony zabytków na terenie Gminy Rychtal jest opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji. Jak wynika z przeprowadzonej analizy obszar zdegradowany stanowią 4 obszary:

- Rychtal „Stary”,
- Rychtal „Nowy”,
- Skoroszów,
- Wielki Buczek.

Jednostki te charakteryzuje koncentracja problemów w sferze społecznej oraz przynajmniej w jednej z innych sfer. Miejscowości te zamieszkuje 2 148 osób, tj. blisko 56% ludności gminy. Obszar zdegradowany określono w granicach terenów zabudowanych, tj. nieruchomości zabudowanych położonych we wskazanych sołectwach z niewielkimi wyjątkami, gdy do obszaru zdegradowanego włączono działki niezabudowane, aby zachować ciągłość przestrzenną obszaru. Łącznie powierzchnia obszaru zdegradowanego wynosi 545 ha, tj. 6% powierzchni gminy.

Zgodnie z ustawą o rewitalizacji obszar rewitalizacji nie może być zamieszkanym przez więcej niż 30% mieszkańców gminy. Obszar rewitalizacji nie może być również większy niż 20% powierzchni gminy. Przekroczenie ustawowych limitów liczby ludności i powierzchni obszaru zdegradowanego jest przesłanką do wyodrębnienia z obszaru zdegradowanego obszaru rewitalizacji, który będzie spełniał te limity. Zgodnie z ustawą o rewitalizacji obszar rewitalizacji stanowi część obszaru zdegradowanego, charakteryzuje się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk społecznych oraz gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych, a z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza na nim prowadzić rewitalizację.

Obszar Rychtal „stary” osiągnął wyraźnie najniższy wskaźnik sumaryczny, charakteryzuje się także największą kumulacją problemów społecznych. Poza sferą środowiskową wszystkie wskaźniki są ujemne. Obszar zamieszkują 593 osoby, co stanowi około 15,5% ogólnej liczby mieszkańców gminy. Powierzchnia obszaru rewitalizacji wynosi 46,70 ha, tj. 0,5% powierzchni gminy.

Jednocześnie, Rychtal „stary” stanowi centrum gminy, tutaj ulokowane są obiekty użyteczności publicznej – Urząd Gminy, nowopowstałe Gminne Centrum Kultury oraz Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Ta część Rychtala bogata jest także w obiekty dziedzictwa kulturalnego: liczne zabytki, w tym zabytkowy układ urbanistyczny. Do obszaru rewitalizacji włączono również część Rychtala „nowego”, tak aby procesami rewitalizacji objąć cały układ urbanistyczny wraz z warstwami archeologicznymi oraz obiekty zabytkowe usytuowane przy ul. Kolejowej. Historyczne założenia urbanistyczne (układ urbanistyczny wraz z warstwami archeologicznymi) to bardzo istotny element krajobrazu kulturowego. Układ urbanistyczny wraz z najbliższym otoczeniem oraz

warstwami kulturowo-osadniczymi objęty został ochroną konserwatorską poprzez wpisanie do rejestru zabytków pod nr 673/A decyzją wojewódzkiego konserwatora zabytków z 27 maja 1993 r. Mimo, iż Rychtal to gmina wiejska, występują tutaj przestrzenne założenia miejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic i sieci dróg. W centralnym punkcie rynku zlokalizowany jest budynek urzędu, które ujęty został w gminnej ewidencji zabytków.

Obszar rewitalizacji składa się z obszaru Rychtala „starego” oraz częściowo Rychtala „nowego”. Wyznaczony obszar pokrywa się z obszarem zabytkowego układu urbanistycznego w Rychtalu. Dzięki temu pracami rewitalizacyjnymi objąć będzie można najcenniejsze zabytki usytuowane w obu częściach miejscowości Rychtal.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych. Istnieje wiele możliwości pozyskania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów Programu. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach.

- Źródła krajowe:
 - dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
 - dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków;
 - dotacje wojewódzkie i powiatowe;
 - dotacje gminne;
 - dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji – fundusz kościelny;
 - Fundusz Termomodernizacji i Remontów;
 - Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej; - Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW);
 - programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
 - promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
 - fundusze od fundacji;
 - Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków;
 - Bank Gospodarstwa Krajowego;
- Źródła zagraniczne;
- Źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych, m.in RPO, POiŚ;

- Źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014 – 020;
- Źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy – EOG.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- Opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina;
- Kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy.

Gmina Rychtal jest właścicielem (posiada tytuł prawny) 8 obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Tabela 8 Zabytki objęte gminną ewidencją zabytków stanowiące własność Gminy Rychtal

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt
1.	Proszów	Dz. 110/2	Dawna szkoła (obecnie dom mieszkalny)
2.	Skoroszów	Nr 12, dz. 365	Urząd Celny z budynkiem gospodarczym (obecnie dom mieszkalny i zagroda)
3.	Rychtal	ul. Rynek 1, dz.230	Ratusz
4.	Rychtal	ul. Kępińska 22, dz.202	Pastorówka (obecnie dom mieszkalny)
5.	Rychtal	ul. Kępińska 22, dz. 202/2	Zespół Pastorówki
6.	Rychtal	ul. Kolejowa nr 1, dz. 418/2	Zespół Dworca Kolejowego
7.	Rychtal	ul. Okólna 4, dz. 230	Dom mieszkalny

Źródło: Urząd Miejski Gminy Rychtal

W latach 2020 – 2024 gmina zrealizowała następujące inwestycje i poniosła wydatki związane z ochroną zabytków:

3. Zadanie polegało na utworzeniu żłobka z 20 miejscami w dawnej Pastorówce, zlokalizowanej przy ulicy Kępińskiej 22 w Rychtalu (powiat kępiński, województwo wielkopolskie). Obiekt usytuowany jest we wschodniej części miejscowości Rychtal, przy drodze relacji Kępno – Rychtal, ustawiony kalenicą do drogi, na niewielkiej prostokątnej parceli otoczonej siatką na słupach, stanowiącą strefę zieleni przy obiekcie. Warunki lokalowe istniejącego budynku pozwoliły na zaadaptowanie pomieszczeń celem utworzenia sal do zabaw i nauki, kuchni, toalet, szatni, magazynów, pomieszczeń socjalnych oraz ciągów komunikacyjnych. Przedmiotowe zadanie objęło zmianę sposobu użytkowania budynku wymagającą wykonania robót budowlanych objętych obowiązkiem uzyskania pozwolenia na budowę (przebudowa oraz rozbudowa obiektu) celem utworzenia pierwszego na terenie Gminy żłobka. Wartość inwestycji to ok. 1 300 000,00 zł.

Zaleca się, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2025 – 2028 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. Procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłyby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy.

Najbliższe plany remontowe Gminy Rychtal w odniesieniu do własnych projektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków przedstawiają się następująco:

- Rozbudowa dróg gminnych w raz z przebudową płyty Rynku w miejscowości Rychtal;

Zadania POnZ mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie lub funkcjonujące na jej terenie (np. Regionalne izby tradycji, domy kultury, biblioteki) w ramach działalności gospodarczej.

12. BIBLIOGRAFIA

- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.;
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach;
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane;
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska;
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu kulturalnej;
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie;
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach;
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie i archiwalnych;
- Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej;
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
- Materiały udostępnione przez Urząd Miejski Gminy Rychtal;
- Gminny program Opieki nad Zabytkami Gminy Rychtal na lata 2020 – 2024 ;
- [www. umww.pl](http://www.umww.pl);
- <http://rychtal.nowoczesnagmina.pl/>;
- <https://www.powiatkepno.pl/>.

13. SPIS TABEL I RYSUNKÓW

Tabela 1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego.....	46
Tabela 2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego.....	47
Tabela 3 Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków	49
Tabela 4 Zabytki archeologiczne.....	60
Tabela 5 Analiza SWOT	76
Tabela 6 Priorytety Programu Opieki nad Zabytkami	79
Tabela 7 Kryteria oceny Programu Opieki nad Zabytkami	83
Tabela 8 Zabytki objęte gminną ewidencją zabytków stanowiące własność Gminy Rychtal	86
Rysunek 1 Grafika Fryderyka Bernarda Wernhera z końca XVIII wieku przedstawiająca Rychtal.....	31
Rysunek 2 Kościół św. Jana Nepomucena w Wielkim Buczku	37
Rysunek 3 Kościół w Drożkach.....	39
Rysunek 4 Dzwonnica w Drożkach.....	39
Rysunek 5 Kościół w Krzyżownikach	41
Rysunek 6 Kościół w Proszowie	42
Rysunek 7 Kościół w Rychtalu	43

Uzasadnienie

Gmina, zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1465) w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) nakłada na gminę obowiązek opracowania programu opieki nad zabytkami uchwalanego przez Radę Gminy na okres 4 lat. Program opracowuje się na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym zgodnie z zakresem kompetencji.

Program opieki nad zabytkami Gminy Rychtal na lata 2025-2028 został pozytywnie zaopiniowany przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu pismem WWKZ.5120.12504.1.2024 z dnia 27.12.2024r. Program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego. Treść programu stanowi załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

Przyjęcie niniejszego programu opieki nad zabytkami nie tylko zachęci do działań ochronnych i edukacyjnych, ale także pozwoli właściwie zadbać o obiekty wymagające opieki. Z powyższych względów podjęcie przedmiotowej uchwały uważa się za zasadne.